

DIPLOMADOLGOZAT

Pelt Ilona

2024

Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem
Zentai Konzultációs Központ
mesterképzési szakképzés

A FELSŐ - DUNAMENTE FEJLESZTÉSI
LEHETŐSÉGEINEK VIZSGÁLATA

Belső konzulens: Dr. habil Ritter Krisztián
egyetemi docens

Belső konzulens intézete/tanszéke:
Vidékfejlesztés és Fenntartható Gazdaság Intézet/Vidék-és Területfejlesztési Tanszék

Készítette: Pelt Ilona

Zentai Konzultációs Központ

2024

Tartalomjegyzék:

1. Bevezető.....	2
2. Szakirodalmi áttekintés	4
2.1. Területfejlesztéstől a helyi gazdaságfejlesztésig.....	4
2.1.1. Területfejlesztés	4
2.1.2. Vidékfejlesztés.....	7
2.1.3. Helyi gazdaságfejlesztés.....	11
2.2. Felső-Dunamente bemutatása	15
2.2.1. A Felső – Dunamente vonzáskörébe tartozó települések jelenlegi helyzete	17
2.2.2. A térség fesztivál jellegű rendezvényei	21
3. Anyag és módszer	23
4. Eredmények	27
4.1. Lakossági kérdőív	28
4.2. Fókuszcsoportos tanácskozás	37
4.2.1 Civil tanácskozás	38
4.2.2. Vállalkozók tanácskozása.....	39
4.2.3. Gazdálkodók tanácskozása	40
4.3. A mélyinterjúk eredményei	41
5. Következtetések és javaslatok.....	44
6. Összefoglalás	48
7. Irodalomjegyzék	50
8. Táblázatok és ábrák jegyzéke	53
9. Mellékletek	54

1. Bevezető

A téma megválasztása és a térség lehatárolása számomra teljesen életszerű volt, hiszen több mint tíz éve foglalkozom Nyugat-Bácska magyarlakta településeinek gazdasági és turisztikai lehetőségeivel. 2006-ban alapítottam meg a Dunatáj Egyesülés Nyugat-Bácska Régiófejlesztéséért civil szervezetet, amely szervezet összekötötte a többségében magyar lakta települések civil szervezeteit, vállalkozóit, egyházi méltóságokat és a helyi közösség vezetőit. A kiválasztott térség mégis egyedinek számít, mert még nem készült olyan jellegű tanulmány, amely a Felső-Dunamentét vizsgálná. A Felső-Dunamente meghatározásom szerint magába foglalja Bezdán, Monostorszeg és Kupuszina településeket. A kistérség attól specifikus, hogy két olyan települést érint, amely Zombor város önkormányzatához tartozik (Bezdán és Monostorszeg), míg a harmadik Apatin községhez (Kupuszina). A falvakban a nemzeti összetétel is különböző, hiszen Bezdán többségében magyarlakta település, de vannak szerbek és horvátok is. Kupuszina 80%-ban magyarlakta, hagyományőrző település, palóc tájszólással. Monostorszeg többségében horvát nemzetiségű település, de laknak itt szerbek és magyarok is. Minden településnek megvan a maga sajátossága: régen kialakult szokásokat ápolnak és tradicionális rendezvényeket szerveznek. Ami közös, hogy többségük római katolikus vallású, és konzervatív felfogású közösségekhez tartoznak. Ezeket a településeket a Felső-Dunamentét átszelő út köti össze. A települések közötti távolság nincs több mint 5 km. Kényelmesen kerékpáron vagy gyalog is meg lehet tenni ezt az utat, hiszen kellemes, természetes környezetben halad az ember. Mind a három településnek van víkend telepe, ahova turisták látogatnak. Az elmúlt évtizedben ugyan a térségbe érkeztek vendégek, de lényegesen kevesebben, mint Palicsra vagy a Tarcal hegyre. Ide elsősorban azok jöttek, akik horgászni vagy vadászni szeretnek. Másfajta pihenésre nem igazán használták ezt a térséget. A nagy fordulatot 2020 hozta, a Covid járvány ideje alatt rengeteg belföldi turista látogatott el Bezdánba, Monostorszegre és Kupuszínára. Valójában ez adta az ötletet is, hogy foglalkozzak ezzel a térséggel úgy, mint egy egységgel. Nem jellemző a vizsgált településekre, hogy együttműködnének helyi közösségek szintjén. Ennek egyik oka lehet, hogy nem egy önkormányzat területéhez tartoznak. Szerbiában a legkisebb közigazgatási egység a község és a város. A falvak, a 2015-ben meghozott önkormányzati törvény értelmében elvesztették azokat a hatásköröket, amelyek addig megvoltak. Minden kommunális, szociális, egészségügyi, oktatási és egyéb tevékenységet a község- vagy a

város által alapított közvállalat (amelyhez a település tartozik) köteles elvégezni. Ezért azt figyelhetjük meg, hogy a falvak fejlődési szintje Szerbiában különböző, térségi fejlesztési tervek nem is készülnek, a községek közötti együttműködésről pedig nem is beszélhetünk. Az Országos területrendezési és területfejlesztési tervdokumentáció régióként a Vajdaság területét határozza meg. Ebből kifolyólag, a legkisebb regionális fejlesztési terv vajdasági szintű.

Bízom abban, hogy kutatásaim eredményei lehetővé teszik, hogy az előbbieken definiált térség, amely kiaknázatlan lehetőségek tárhelye, elinduljon a gazdasági és turisztikai fejlődés útján.

Az itt készült tanulmány alapja lehet a Leader program stratégiai tervének, amelyen egy helyi akciócsoport dolgozhatna ezen a térségen, hiszen erre véleményem szerint minden feltétel adott.

*„Aki nem tervez, a bukást tervezi meg.”
(„He who fails to plan is planning to fail.”)*

Winston Churchill

2. Szakirodalmi áttekintés

2.1. Területfejlesztéstől a helyi gazdaságfejlesztésig

A dolgozatom témájához a konzulens tanárral egyeztetve tanulmányoztam át a szakirodalmat. A fejlesztési terv elkészítéséhez nélkülözhetetlen az a tudás, amit a szekunder kutatásaim alatt megtanultam a területfejlesztésről, a vidékfejlesztésről és a helyi gazdaságfejlesztésről. A kutatásaim is ezekhez a témákhoz kapcsolódnak.

2.1.1. Területfejlesztés

A területfejlesztés adta lehetőségekkel 2005-ben találkoztam először. Pályázati eszközökből, magyarországi szakértők segítségével, sikerült elkészíteni három nyugat-bácskai település fejlesztési tervét. Doroszlón, Kupuszinán és Szilágyin kutattunk és információt gyűjtöttünk, hogy minél átfogóbb fejlesztési terv szülessen. A fő célunk az volt, hogy felkészülten várjuk az előcsatlakozási alapok adta lehetőségeket. Senki nem gondolta közülünk, hogy 2012-ben leszünk tagjelöltek. A terv - amit elkészítettünk - lejárt, forrás hiányában a fejlesztési célokat, amelyeket megfogalmaztunk, nem tudtuk megvalósítani. Nem csüggedtünk el, hanem újra gondoltuk a terveket és 2023-ra sikerült elérni a kitűzött célokat. Tapasztalatomra hagyatkozva így fogalmaznám meg egy mondatban a területfejlesztés fogalmát: A területfejlesztés egy folyamat, amely állandó, egymást követő változások során valósul meg.

A területfejlesztés már a XVIII. század végén és a XIX. század elején jelen volt minden országban, különböző célok és eljárások formájában. Kezdetben az iparosodás és a városiasodás korai szakasza, a liberális ideológia uralma határozta meg. A szociáldemokrácia ideológiája válik fontosabbá az 1873-ban jelentkező első nagy gazdasági válság után, mikor a liberális eszmék uralma véget ér. Ekkor az állam sokkal nagyobb szerepet vállal a területfejlesztésben. Több mint egy évszázadon át a szociáldemokrácia ideológiája alapján a társadalmi - gazdasági szervezési

tevékenység felöleli a társadalom tag köreit - a termelési piacokat, a termelési folyamatokat, a munkaerőpiacot (Benedek, 2019).

Magyarországon a területfejlesztésről és területrendezésről szóló törvényt 1996-ban fogadta el az Országgyűlés. Természetesen azóta történtek módosítások, de igyekeztek a törvényt az Unió irányelveknek megfelelően megalkotni. A törvény az ország kiegyensúlyozott területi fejlődését teremti meg, szem előtt tartva a rendezési célok összhangját. Területfejlesztési és – rendezési feladatokat a jogalkotók szerint a következő hat szerv láthat el: területfejlesztési önkormányzati társulás, megyei önkormányzat, megyei területfejlesztési tanács, térségi fejlesztési tanács, regionális fejlesztési tanács valamint a területi államigazgatási szervek (Káposzta 2007).

A területfejlesztéssel és tervezéssel számtalan tanulmány foglalkozott és sokféle tanulmány született. Az egyik ilyen fogalom, amely legközelebb áll az általam kutatott kistérséggel Faragó nevéhez fűződik. A területfejlesztés a politika és az intézményrendszere által a társadalom érdekében tett fejlesztő, újraelosztó tevékenység, ami befolyásolja egy adott régióban, településen élők életét (Faragó, 1997). A területfejlesztés a területek folyamatainak figyelése, értékelése és átfogó fejlesztését jelenti. Három dimenziót ölel fel: társadalmi, gazdasági és környezeti tényezőt. E területek folyamatának értékelése, fejlesztése és figyelése a területfejlesztés legfőbb feladatait jelenti, amit az 1. ábrán szemléltetnek, mint a területfejlesztés céljai és alapelvei (Bajmócy, 2011).

1. ábra: A területfejlesztés céljai és alapelvei

(Forrás: ESPD, (1999) és Lengyel, (2010, 137. o.)

	A beavatkozás alapelvei	Cél	Beavatkozási politikák
Társadalom	Méltányosság	Különbségek csökkentése (kohézió)	Társadalompolitika
Gazdaság	Hatékonyság	Gazdasági jólét növelése (versenyképesség)	Központi (top-down) gazdaság- és vállalko- zásfejlesztési politika Alulról szerveződő (bottom-up) gazdaság- és vállalkozásfejlesztés
Környezet	Fenntarthatóság	Környezeti fenntartha- tóság irányába történő elmozdulás	Környezetpolitika

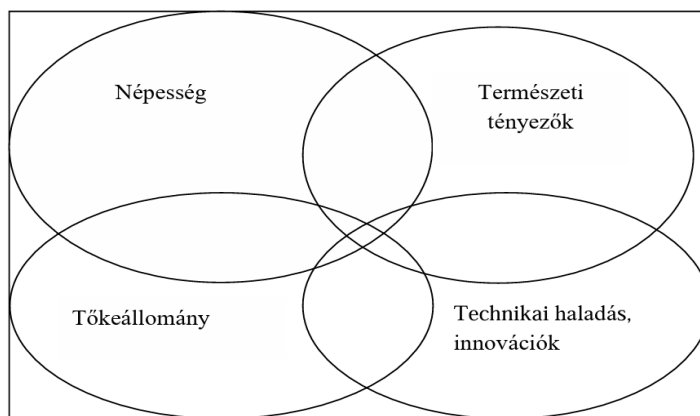
Véleményem szerint, a területfejlesztés olyan eszköz a kezünkben, amely segíti egy adott területen élők jobb életszínvonalának kialakítását. Figyelembe veszi az adott térség előnyeit és hátrányait. A kutatási eredményekre hivatkozva következtetéseket von le. A megvizsgált adatok alapján rövid, közép és hosszútávú fejlesztési tervek készülnek el. A területfejlesztés lehet országos, regionális, kistérségi, vagy település szintű. Minden esetben az emberek vannak középpontban, hiszen az ő jólétük a cél. Ha figyelembe vesszük az alábbi állítást, pontosan kimutatható, hogy Szerbia közigazgatása és területfejlesztési tervei másként fogalmazódtak meg, mint Magyarországon. A területfejlesztési egységeket kétféleképpen tudjuk megnevezni, az egyik a homogén jellegű, amely az alulról való szervezkedést, kedvezményezést jelenti. Röviden mondvá szerveződők. A másik pedig a funkcionális, ahol a lehatárolt teret intézménnyel látják el. Pontosabban kifejezve, szervezett egységről beszélünk (Szabó, 2003)

Szerbiában kimondottan a felülről szervezett egységekről beszélünk, hiszen az ország centralizált beállítottságú és a községekhez tartozó falvak kimondottan funkcionálisan működnek, szervezetten. (Prostorni plan Autome Pokrajine Vojvodine, 2023-2027)

Az alábbi 2. ábrán a gazdasági térség növekedésének befolyásoló tényezőit mutatom be.

2. ábra: A gazdasági térség növekedésének a befolyásoló tényezői

(Forrás: Samuelson – Nordhaus, 2002)

A fenti négy tényező több kisebb elemből áll össze. A népességi mutatók a születés és az elhalálozás különbsége, a migráció, a munkaképességűek és a foglalkoztatottak számát, képzettséget veszi számon. A tőkeállomány a térségben jelenlévő álló tőke és forgótőke mutatói. Ide tartoznak a beruházások, befektetések, a helyi vállalkozások, az infrastruktúra és a

lakásállomány. Természeti tényezők leírását megtehetjük, ha számszerűsítjük mindazt, ami természeti forrás. Szántóföldek, vizek, tengerek, hegyek, ércetek, gyógyvizek. Technológiai haladás az innováció számbavétele nem egyszerű, de megszámlálható a bejegyzett szabadalmak száma. Erről a területről tudnak legkevesebb statisztikai adatot gyűjteni a kutatók. (Káposzta – Tóth, 2013) Területfejlesztési szempontból egyik fontosabb szint a kistérség. Véleményem szerint, a vizsgált terület ebbe a kategóriába tartozik. A meghatározás a Vajdasági Kormány által kijelölt természetvédelmi rezervátum összefüggő része (Prostorni plan područja posebne namene specijalnog rezervata prirode Gornje Podunavlje, 2012).

Szerbiában a területfejlesztés országos szinten történik, és a köztársasági szinthez kapcsolódik, illetve illeszkedik a vajdasági, majd az önkormányzati szint. A települések helyzetéről nincs dokumentum. A falvak a városokhoz és községekhez tartoznak. Az adatokra arról, hogy egy-egy településen mennyi szállás van kiadó, milyen munkalehetőségek vannak, mennyien foglalkoznak földműveléssel stb. egy-egy összesített táblázatból kereshetünk rá: Apatin községre lebontva, illetve Zombor városra lebontva (Prostorni plan Republike Srbije, 2021).

2.1.2. Vidékfejlesztés

A dolgozatomban által behatárolt terület vidékként van bejegyezve a Vajdaság Autonóm Tartomány területfejlesztési dokumentumában. Ezért tartom fontosnak a vidék és a vidékfejlesztés fogalmát és célját végig járni a szakirodalomban. A vidékfejlesztés abban különbözik a területfejlesztéstől, amennyiben a vidéki dolgokat helyezi előtérbe az adott térségben. A vidék fejlődése nem képzelhető el a centrumok nélkül, mint ahogyan a centrum se képzelhető el az ő vidékük bevonása nélkül (G. Fekete, 2013). Meglátásom szerint, ez a megállapítás tükrözi legjobban azt, hogy miért foglalkozok a területfejlesztés után a vidékfejlesztéssel.

A vidék és a vidékfejlesztés fogalmáról Kulcsár (2017) így összegez: amennyiben csak a szélsőségeket vesszük figyelembe az egyik felfogás a vidék hátrányos helyzetét emeli ki, társadalmi és gazdasági szempontból. Egyszerűen fogalmazva a vidék egyenlő az elmaradottsággal. A másik vélemény, amiről szintén sokat olvashatunk romantikus, idilli vidékről szól. Kiemelik az emberi közösségeket, szolidaritás szerepét, erősségét, a természet közelségét, nyugalmat. Mindkét irány tartalmaz igaz tényeket, de mégsem alkalmasak egymagukban a vidék fogalmának meghatározására. A vidék fogalmának megértésében segít az

adminisztratív, földrajzi, ökonómiai, kulturális összefüggések és megközelítések. Valójában ezek a tartalmak próbáltak irányt adni a vidéki területek lehatárolásához. Általában a vidéki térségek lehatárolása és fejlesztése körüli vita nagyrészt a besoroláshoz kötődő támogatásokkal függött össze.

Mielőtt tovább fejtegetném a vidék fogalmát, szeretném bemutatni Vajdaságot, hiszen nagyon fontos megérteni a társadalmi és adminisztratív berendezését a térségnek, mert lényegesen különbözik Magyarországtól. A Vajdaság Autonóm Tartomány Szerbia területének egy negyedét teszi ki. Területe 21 614 négyzetkilométer. Területének a 89,58%-át termőföld és erdő képezi. A területrendezési dokumentum vidéki területnek sorolja be a régiót. A lakosainak egyharmada foglalkozik mezőgazdasági termeléssel. A tartományt három tájegység alkotja: Bácska, Bánát és Szerémség. A régió hét körzetre és negyvenhat községre van felbontva. A falu nem önálló adminisztratív egység, nem számít önkormányzatnak. A lakosság összetétele, a foglalkoztatottak száma a statisztikai hivatalban csak az önkormányzati egységekre van lebontva. Ezek az adatok pedig a község és a területéhez tartozó településekre vonatkoznak. A falvakra ilyen jellegű adatbázis külön, nem létezik. (Program mera podrške za sprovođenje poljoprivredne politike za razvoj sela na teritoriji Autonomne Pokrajine Vojvodine u 2019. godinu)

A vidékfejlesztés jogi szabályozási alapjai az Európai Unió szintjén, a fejlesztéspolitikán belüli területnek tekinthető. Az uniós szintű támogatáspolitikák, és az eltérő időpontban létrejött alapok, mint az ERFA (Európai Regionális Fejlesztési Alap) és a Mezőgazdasági Orientációs és Garancia Alap mentén formálódtak. Ilyen módon jött létre a KAP (Közös Agrárpolitika). Az Európai Unió Működéséről szóló Szerződés (Európai Bizottság 2024)

A KAP a mezőgazdasági termelés, az élelmiszerellátás alapjai, a vidék termőföldjein történik. A KAP kialakítása 1962-ben történt, de kimondottan egy ágazatra koncentrált. A KAP csupán a 2000-es években érte el azt a fejlettségi szintet, mikor az nem csak a mezőgazdasági ágat fejlesztette, hanem a vidékfejlesztést a második pillérként megnevezte. (Finta 2022)

A vidékfejlesztés célja, az Európai Unióban és Magyarországon, a vidéki térségek (10 000 fő alatti települések) támogatása. A társadalmi és környezeti kihívások kezelése. Az Unió vidékfejlesztési politikája a közös agrárpolitika második pillére. A vidékfejlesztési politika három fő prioritást határoz meg:

1. Mezőgazdasági versenyképesség.
2. Természeti erőforrásokkal való fenntartható gazdálkodás.
3. Vidéki gazdaságok és közösségek kiegyensúlyozott fejlődésének megvalósítása, beleértve a munkahelyteremtést (Európai Bizottság 2024).

A vidékfejlesztési szakpolitika jelentősége folyamatosan növekszik. A 2021-2027 programozási időszakban Magyarországon 17%-ról 80%-ra növekedett a nemzeti társ finanszírozás. (Nemzeti Agrárgazdasági Kamara)

Mindegyik vidékfejlesztési programnak figyelnie kell arra, hogy megvalósítson legalább négyet az EMVA hat prioritása közül:

1. Tudástranszfer és innováció ösztönzése a mezőgazdaságban, és a vidéki térségekben.
2. Versenyképesebbé kell tenni a mezőgazdasági termelés minden típusát, 9ask9ative agrártechnológiák használatának támogatása.
3. Elő kell állítani az élelemiszer-ellátási lánc megszervezését és a mezőgazdasági kockázatkezelést.
4. Támogatni kell az alacsony széndioxid-kibocsátású és az éghajlatváltozáshoz alkalmazkodni képes gazdaságra való átállást a mezőgazdaságban.
5. Helyre kell állítani, illetve meg kell javítani az ökoszisztémák állapotát, melyek kapcsolódnak a mezőgazdasághoz és az erdőgazdálkodáshoz.
6. Elő kell segíteni, hogy a vidéki térségekben csökkenjen a szegénység, és növekedjen a gazdasági fejlődés.

Szerbia 2012. március 1-jétől az Európai Unió tagjelölt államának számít. Ebből kifolyólag a következő öt területen van forrás biztosítva az IPA (Instrument for Pre-Accession) előcsatlakozási Alapból:

1. Átmeneti támogatás és intézményfejlesztés
2. Határokon átnyúló együttműködés
3. Területfejlesztés
4. Humán erőforrás-fejlesztés
5. Vidékfejlesztés

Az ötödik pont a vidékfejlesztés – amelynek az elnevezése IPARD (az RD Rural Development-ből ered). Ezen keresztül érhetőek el a LEADER projektekhez a támogatások. Ide tartoznak a helyi vidékfejlesztési stratégiák megvalósítását előkészítő tervek. Ide tartoznak még a környezetvédelmet és az agráriumot érintő kérdések és intézkedések.

Szerbiában a Medojević, Milosavljević, Punišić (2011) szerzőhármas a már gyakorlatban működő formáját mutatja be a vidéki területek újraélesztésének. Az első csoportban az „etnoparkok” tartoznak. Ezek olyan természeti környezetben elhelyezkedő falvak, melyeket erre a célra építettek fából, kőből. A régi mesterségeket is kipróbálhatják az odalátogatók. Az ételek tradicionálisak, a kiszolgálók helyi népviseletbe öltözöttek. Az egyedüli illúzió romboló, hogy valódi lakosai nincsenek a parkoknak, az ország déli részein helyezkednek el ezek a parkok. A második csoportba tartoznak az „öko-etnofalvak”. Ezekben a falvakban mindennapi élet zajlik, Monostorszegnek és Szilágyinak van ilyen jellegű kiírása a falu táblája mellett. Az élet üteme ezekben a falvakban lassú, az ottlét hangulata idillikus. A harmadik kategória a felújított tanyák Vajdaságban. Itt megismerhetik a turisták a mezőgazdasági élet nehézségeit, szépségeit, előnyeit. Ezeken a tanyákon megtalálható az udvarban a medence, a felújított fürdőszobák stb.

Szerbia vidéki területeinek jó részén elmondható, hogy az emberek között erős bizalmi kapcsolatok épültek ki. Erről számol be az UNDP (United Nations Development Programme) egyik dokumentuma, amely a bejegyzett civil szervezetek száma és tevékenységi köre alapján számszerűsítette a társadalmi tőke jelenlétét és kimutatását. Az 1. táblázat mutatja be ezeket a számokat százalékban kifejezve.

A táblázat adataiból kivehető, hogy legeredményesebben működnek azok a civil szervezetek, amelyek köthetőek a vidékfejlesztéshez.

Kutatva a szakirodalmat, a vidéket, a vidékfejlesztést fogalmakat többféleképpen határozták meg. Az én tapasztalataimhoz és elveimhez ezek a meghatározások állnak legközelebb:

A vidék, mint fogalom jelen van a köznyelvben, politikában és tudományban is, de mindenki másként értelmezi. A vidék fogalmat különböző tudományok (közgazdasági, építészeti, népeśsgtudomány, agrár, szociológia stb.) is a saját szemszögükből alakították ki nézőpontjaikat. A közös meghatározását a vidéknek az is nehezíti, hogy folyamatosan változik

maga a vidéket magába foglaló tér. A településrendszer elemei a viszonyrendszer a települések között. (Kovács 2003). Ezt a tényt mi életszerűen megtapasztaltuk, hiszen folyamatosan változik a lakosság összetételének az aránya, de változik a települések közötti átjárhatóság és cserélődnek a gazdasági szereplők is. Véleményem szerint az alábbi megállapítás mutatja legjobban az összefüggést a helyi gazdaságfejlesztés és a vidékfejlesztés között:

1. táblázat: Szerbiában működő nonprofit szervezetek megoszlása tevékenységi kör alapján (%)
(Forrás:Djurdjevic-Lukic, 2010 alapján saját szerkesztés, 2024)

Tevékenységi kör	Százalékos arány
Polgári tevékenységek	14,20%
Hátrányos helyzetű csoportok megsegítése	9,30%
Ökológiai és helyi fejlesztés	3,10%
Mezőgazdasági szövetkezet	45,40%
Ifjúsági szövetkezet	15,30%
Kézműves szövetkezet	2,40%
Egyéb szövetkezet	3,10%
Fizikailag korlátozott emberek segítése	3,30%
KKV-t támogató	1,10%
Egyéb tevékenység	2,80%
Összesen	100%

A vidéki tér újfajta használatát, a környezet és a környezettudatosság fontosságát, az ehhez kapcsolódó társadalmi igényeket hangsúlyozza. Nagyon fontosak a helyi, specifikus erőforrások. Az egész vidéki gazdaság integrálódott a regionális és nemzeti, illetve a nemzetközi gazdaságba, és már jóval összetettebb és sokrétűbb, mint akár fél évszázada (Káposzta és Tóth, 2013).

2.1.3. Helyi gazdaságfejlesztés

A helyi gazdaságfejlesztéssel 2008-ban kezdtem foglalkozni. A Dunatáj civil szervezet alapítójaként Nyugat-Bácska térségfejlesztését tűztem ki célomul. Nem volt kellő tapasztalatom

így Magyarországról hívtam szakértőket, akik segítettek a kutatásban és a fókuszcsoportok tanácskozásának levezetésében. Az első tanácskozásra 80 vállalkozó jött el. Mindenki elmondta hogyan látja a térséget, mit gondol a Dunatáj civil szervezet tevékenységéről, hol látja cégét öt év múlva, és így lassan megszületett az első felmérés. Szerbiában a helyi vállalkozók részére mindössze egy pályázati kiírás jelenik meg tartományi szinten, ami vissza nem térintendő pénzforrást biztosít a pályázóknak. A túljelentkezés ezekre a kiírásokra több tízszerese a keretösszegnél. (Tartományi Idegenforgalmi és Gazdasági Titkárság, 2023).

A globalizáció korában a helyi szinten történő gazdaságfejlesztési beavatkozások fontosak. Az alulról szerveződő, közösségi beavatkozás, amely a gyakorlatban főként a vállalkozások helyi versenyelőnyeinek megerősítésére irányul. A helyi gazdaságfejlesztés tanulmányozásakor szem előtt kell tartani, hogy egy komplex jelenségkör speciális szegmensét vizsgáljuk. A gazdaságfejlesztési folyamatokba történő beavatkozás, mint eszköz, miként alkalmazható bizonyos helyi célok elérésében. (Bajmócy, 2011)

A „gondolkodj globálisan, cselekedj lokálisan” alapelv a fejlesztés minden területét áthatja, szükségyszerűen életre hívva és elterjesztve ezzel a helyben történő fejlesztést. A térségben élők értékrendje szerinti fejlődést biztosító megoldások pedig a helyi fejlesztés és az innovációk potenciális területeit is kijelölik. A területi fejlődést, ezen belül a lokalitás szerepét alakító folyamatok együttes eredőjének vizsgálata egy érdekes paradoxonra hívja fel a figyelmet. A globalizáció egyik következménye a gazdaság „helyvesztése”. (G. Fekete, 2013: 16-17.o.)

A globalizáció adta kihívásokra csakis önszerveződés eszközeivel lehet válaszolni. Az önszerveződő kistérségeknek kulcsszerepe van és lesz is ezekben a folyamatokban. Természetesen erre a kistérségeknek fel kell készülniük. Meg kell tanulniuk a pozitív lehetőségek kihasználását, és a negatív következmények elhárítását. Az alábbi (3. ábra) szemlélteti a globalizáció adta kihívásokra a lehetséges megoldásokat.

3. ábra: A helyi fejlesztést életre hívó folyamatok áttekintése
(Forrás: G. Fekete, 2013)

<i>globális kihívás</i>	<i>lokális következmény</i>
<i>gazdasági globalizáció</i>	
mindenáron való gazdasági növekedés	emberi szükségletek háttérbe kerülése, növekvő területi és társadalmi egyenlőtlenségek
piacok globalizálása	helyi piacok elvesztése, külső kiszolgáltatottság növekedése
tőkebefektetések globalizálódása, a termelés áthelyezése	piaci résekben rejlő lehetőségek
folymatos igény az újra, eredetire	külső függőség
termelési költségek externalizálása	munkahelyek megszerzésének és elvesztésének lehetősége
erőforrások egyenlőten hasznosítása	helyi egyedi adottságok felértékelődése
új technológiák gyors alkalmazása, élömunikaigény csökkenése	helyi környezetvédelmi, munkaerő és szociális költségek növekedése
szolgáltatói szektor jelentőségének növekedése	túlterhelés vagy alulhasznosítottág kulturális konfliktusok, foglalkoztatási problémák
	helyi szolgáltatások fejlődési lehetősége
<i>információs társadalom</i>	
az idő felgyorsulása	a gyors reagálás létfontosságúvá válása
információs robbanás	információgazdálkodás követelménye
individualizáció oldása	kisközösségek szerepének felértékelődése
szabadidő megnövekedése	turisztikai, rekreációs igények növekedése
életkor kitolódása	idősek speciális szolgáltatási igényeinek megjelenése
növekvő mobilitás	népességvesztés, idegenek megjelenése
kultúra globalizálódása	helyi kultúrák veszélybe kerülése
<i>fenntartható fejlődés</i>	
környezeti szempontok előtérbe kerülése	természeti erőforrások felértékelődése
diverzitás megőrzése, helyreállítása	védelmi szempontok előtérbe kerülése
	helyi egyedi adottságok felértékelődése
<i>új típusú demokrácia</i>	
az állam szerepének csökkenése	önirányítás lehetősége és követelménye
demokrácia átalakulása	állampolgárok részvételi igénye
horizontális kapcsolatok térhódítása	helyi partnerség felértékelődése
kisebbségek védelme	az identitás szerepének felértékelődése
<i>területpolitikák paradigma váltása</i>	
helyi kezdeményezéseknek nagyobb szerep	kezdeményezőkésség szükségessége
központi források beszűkülése	helyi források mozgósításának kényszere
nemzetközi fejlesztési programok	helyi fejlesztés egységesítése
emberközpontú fejlesztés	helyi igények és értékrend fontossága

A helyi fejlesztés az alulról jövő kezdeményezéseket helyezi középpontba, egységként kezeli a várost és vonzáskörét. Ez a megközelítés társadalmi, helyi gazdasági és környezeti folyamatok egységére hívja fel a figyelmet (G. Fekete, 2008).

Véleményem szerint akkor tudunk jó és jelentős helyi gazdaságfejlesztésről beszélni, ha a külső erőforrásokra támaszkodunk, és közben feltárjuk a belső erőforrásokat.

A vajdasági gazdaságfejlesztési program jó példa arra, hogy külső erőforrás segítségével milyen helyi fejlesztéseket tudunk megvalósítani.

A helyi gazdaságfejlesztés célja, az adott térség és valamennyi ott élő életminőségének a javítása. A helyi gazdaságfejlesztés eszközeit az alábbi 4. ábrán szemléltetem.

4. ábra: A helyi gazdaságfejlesztés eszközei
(Forrás: Áldorfai, 2024)

2.2. Felső-Dunamente bemutatása

A Felső-Dunamente a Duna szerbiai szakaszának legészakibb részét, a folyó szerbiai bal partját és a folyó árterületét foglalja magába, a Magyarország–Szerbia határtól egészen Hódságig (Odžaci). Ez a terület gyakorlatilag a Felső-Dunamente nevet viselő speciális természetvédelmi rezervátum.

5. ábra: Felső – Dunamente térképe
(Forrás: Gornje Podunavlje, 2014)

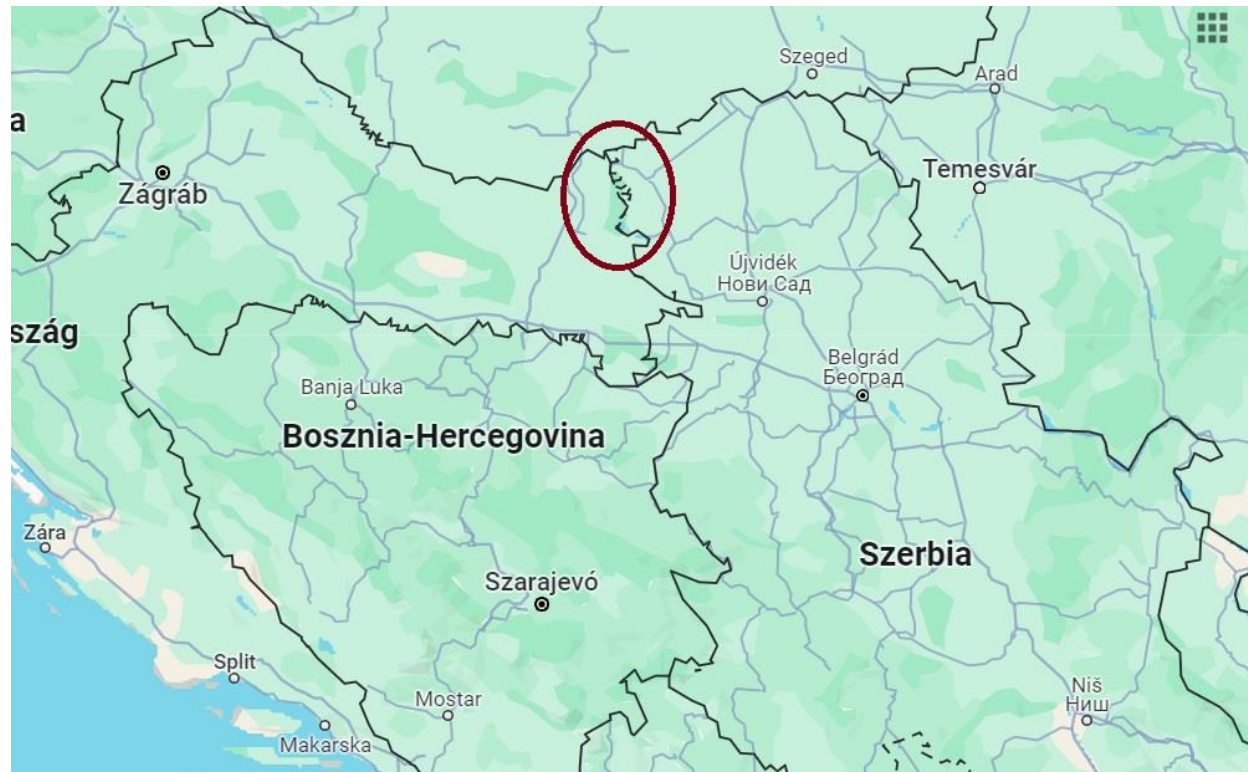
Az elmúlt öt évben komoly beruházások történtek a kistérségben. Templomokat, iskolákat, intézményeket újíttak fel. A legnagyobb ilyen jellegű projekt a Bezdáni Színház épületének megvásárlása volt. Pár évvel ezelőtt újítták fel Bezdánban az egyedülálló műemléknek számító zsilipet, amely a Ferenc csatornát köti össze a Dunával és 1856-ban épült. Európában akkor betonoztak először víz alatt. A világ első betonzsilipjének vasszerkezetét Gustavé Eiffel irodája tervezte. Monostoron teljesen felújítták a Vöröskereszt által működtetett táborozó helyet. A nyár folyamán fogadja az iskolás korú fiatalokat. Folyamatos környezettudatos nevelés folyik itt. A legnagyobb és legfontosabb fejlesztés az az útszakasz, amely átszeli a rezervátumot, és összeköti Kupuszinát Monostoron keresztül Bezdánnal. Ezen túl, ami az infrastruktúra fejlesztést

illeti, régen várt tervdokumentációt vehetett át Zombor város a közlekedési minisztériumtól. A Béreg-Hercegszántó határátkelő átkategorizálásának köszönhetően teherforgalom is közlekedhet majd itt. Ezzel szintén felgyorsul az áruforgalom. A térség gazdaságilag megerősödik. A Béreget és Nakovót összekötő gyorsforgalmi út kiépítése Béregnél kezdődik. A tervek szerint augusztus első felében kezdik a szennyvízcsatorna kiépítését. (Prostorni Plan Vojvodine 2023)

Az alábbi térképen a Felső – Dunamente elhelyezkedését ábrázolom a szomszédos országokhoz viszonyítva. Így látszik igazán, hogy a természet nem ismeri az államhatárokat, hiszen ez a vidék szorosan egybefonódik a horvátországi kopácsi réttel és a magyarországi gemenci erdővel.

6. ábra: Felső-Dunamente elhelyezkedése a régióban.

(Forrás: Google térkép, 2024)

A Felső-Dunamente természetvédelmi rezervátumban a gyalogtúrák során, különös madárfajokat lehet megfigyelni. Hivatásos idegenvezetők fogadják a csoportokat és vezetik őket a tanösvényeken. A vadászat is nagyon közkedvelt ezen a vidéken. Összesen 19.648 ha területet ölel fel, és a Vajdaság Erdei Közvállalat tulajdonát képezi. (Gornje Podunavlje, 2002)

Monostorszeg és Kupuszina között ma is megtekinthető Tito villája. Az egykori Jugoszlávia elnöke szívesen töltötte itt szabadidejét és vadászni is eljárt kíséretével.

2.2.1. A Felső – Dunamente vonzáskörébe tartozó települések jelenlegi helyzete

Három települést választottam kutatásom tárgyává. A települések egymástól mindössze 5 km távolságra vannak. Közös bennük, hogy a Felső-Dunamente Természetvédelmi Rezervátum részét képezik. A településeket összeköti egy útszakasz a Felső – Dunamentét átszelve. Ez adta az ötletet, hogy kistérséggént kezeljem Bezdánt, Monostorzeget és Kupuszinát. A Vajdaságot (7. ábra) ábrázoló térképen bejelöltem piros körrel a vizsgált térséget.

7. ábra: A kistérség és a hozzá tartozó települések

Forrás: www.vajdasag.hu (2024)

Bezdán Vajdaság észak-nyugati részén terül el a hármas határon. Magyarországgal és – Horvátországgal is határos település. Szigetként is emlegetik, mert körbe öleli a Duna és a Duna-Tisza-Duna csatorna, valamint a Ferenc csatorna. Ahhoz, hogy valaki a településre menjen, át kell haladjon egy hídon. Közigazgatási szempontból Zombor városhoz tartozik. Lakosainak száma az utolsó népszámlálás adatai szerint 3269, többségében magyar lakta falu. A 2011-es népszámlálás adatai alapján a lakosság száma 4623 volt, ami azt jelenti, hogy a lakosság száma megközelítőleg 30%-kal csökkent. A falut a helyi közösség Tanácsa vezeti, amely 11 tagot számlál. Van még két alkalmazott, akik az operatív teendőket végzik a Községházán. Ami egyedülálló az egész ország területén, hogy a faluban meg tudták őrizni a JKP Vodovod

vízgazdálkodási közvállalatot, amely regionális karakterű és négy településen tevékenykedik (Bezdán mellett még Béregen, Küllődön és Monostoron). Egyedülálló műemléknek számít a zsilip, amely a Ferenc csatornát köti össze a Dunával és 1856-ban épült. Európában akkor betonoztak először víz alatt. A világ első betonzsilipjének vasszerkezetét Gustavé Eiffel irodája tervezte (Balla, 2007).

A Testvériség-Egység Általános Iskolában két nyelven, szerbül és magyarul folyik az oktatás. Az iskolában jelenleg két tagozat működik 170 diákkal. A magyar gyerekek középiskolai tanulmányaikat Baján, Zomborban és Szabadkán folytatják.

Bezdánban a lakosok túlnyomó része földműveléssel foglalkozik. Az ipar a 90-es évek háborúja után teljesen széthullott, ehhez hozzásegített a téves privatizáció is. A faluban nagyon erős volt a damasztgyár. Több száz foglalkoztatottja volt, és világszerte szállították ki a Bezdánban gyártott damasztterítőket. Ma még megtalálható a cég, de mindössze néhány alkalmazottja van. A hajógyár és a nyomda is hasonló sorsra jutott.

A faluban több vallási felekezet is van. A legtöbb hívő a Római Katolikus Egyházhoz tartozik. A misék a templomban kétnyelvűek. A horvát és a magyar kisebbség jár ide. A pravoszláv egyházközösség temploma kiépítés alatt áll. Az etnikai összetétel 1995-ben változott meg, amikor a Horvátországból és Boszniából tömegesen érkeztek szerb nemzetiségű menekültek. Sok magyar család elmenekült a háború elől. A kilencvenes évek közepén a szerbek aránya növekedett, míg a magyaroké csökkent.

A faluban a társadalmi élet fő mozgatói a civil szervezetek, továbbá a tűzoltó egyesület és a művelődési egyesület tagsága. A településen jó az együttműködés a civil szervezetek és a helyi közösség Tanácsa között. Ezt a már hagyományos Hármas Találkozó rendezvény is bizonyítja, hiszen több napos fesztiválról van szó, ahol három országból érkeznek fellépők, vendégek. A faluban nagyon erős a sportolási kedv. Már kisgyerekkorban elkezdnek sportolni a bezdániak. Két nagy múlttal rendelkező klub működik. Az egyik a Bezdáni Kajakklub, amely kimagasló eredményeket ért el szerbiai, de nemzetközi szinten is. A faluból 4 lány és egy fiú kijutott az Olimpiai játékokra is. A másik a Grafičar Kézilabdaklub, amely szintén több olimpikont nevelt ki soraiból.

A Zombori Közkórház által működtetett gyógyfürdő, egy olyan intézmény, amely sok bezdáni lakosnak nyújt munkahelyet. A gyógyfürdő állami alapítású.

Monostorszeg Zombor Város közigazgatásához tartozik. Valamikor itt volt található a Bodrog vára. Földrajzi fekvése kedvező a falusi turizmus kialakulására, hiszen északról Magyarországgal határos, nyugatról pedig Horvátországgal, ahol a határvonal a Duna. Lakosainak száma 2022-ben 2647 volt. Többségében horvát nemzetiségűek laknak itt. A 2011-es népszámlálás óta szinte 24%-kal csökkent a lakosok száma. A falut a helyi közösség tanácsa vezeti. Van iskola és egészségügyi ellátás. Az iskolában szerb nyelven tanulnak, a horvát nyelvet választott tantárgyként tanulják.

A településen mindig erős volt a hagyományörzés, kézművesség. A természeti adottságoknak köszönhetően, sokan foglalkoztak méhészetrel is. A megművelhető földterület nem nagy területen van, hiszen Monostorszeget vizek veszik körül.

A társadalmi élet mozgatórugói ebben a faluban is a civil szervezetek. A legnagyobb a Podunav Civil Szervezet, amely összegyűjti a kézműveseket, a kisvállalkozásokat és a vendéglátóiparban dolgozókat. A faluban 50 szálláshely van regisztrálva. Itt a legszervezettebbek a turisták fogadására, hiszen kész programokat állítottak össze az ideérkezőknek.

A Művelődési életet a Bodrog Egyesületben szervezik. A női részleg Bodrog királynői néven vált ismertté, énekelnek és táncolnak. A férfikórus Bodrogi betyárok a néven működik.

Itt húzódik az úgynevezett Kozara erdő, tölgyes. Nagyon sok olyan turistát vonz ide, akik a vadászatnak, illetve a horgászatnak élnek. A helyiek mindig szerveznek gyalogtúrákat a Štrbac gyalogösvényen.

A monostorszegiek főleg mezőgazdasággal foglalkoznak. A faluban van egy nádfedeles etnoház, ahol megtalálható a helyi régi tárgyak. Bemutatja a szokásokat és a népviseletet is (Monostor 2005).

Kupuszina a legdélebben húzódó palóc település. A tájszólás ma is megmaradt a faluban. Lakosainak száma 2022-es népszámlálás alapján 1347. A falu lakosságának 80%-a magyar nemzetiségű. Apatin és Zombor között terül el. A falut a helyi közösség tanácsa vezeti. A faluban van bölcsőde, óvoda és iskola is. Az oktatás magyar nyelven folyik. Az iskolában a

gyerekek fúvós hangszeren tanulhatnak zenélni. A faluban van egy katolikus templom, az emberek naponta misére járnak. A falu arról híres, hogy Vajdaságban itt található a legtöbb szakrális szabadtéri emlék. A tájház, amelyet Dr. Silling István a tanítványaival rendezett be, egyik közkedvelt turisztikai látványosság. Kupuszina erősen hagyományőrző település.

A művelődési élet több mint százéves múltra tekint vissza. Kimondottan a színjátszásnak van nagy múltja, de talán egyidőben kezdték el a néptáncot és a népdaléneket is művelni. A hagyományőrző csoportok, saját népviseletben öltözve táncolnak és énekelnek. A faluban minden házban található népviselet. Fontos tény az is, hogy fiatalok is megtanulták a szoknyákat ráncolni és a nadrágot zsinórozni. Ez a szokás is meg inkább összekovácsolja a falu közösségét. Kijelenthető, hogy a településen nem őrizik, hanem élük a hagyományaikat. Ez adja meg azt az érzést az idelátogatóknak, hogy mintha egy nagy család élne együtt. A kupuszinai lakodalom szintén hagyományokra épül. Az esküvő utáni felvonuláskor népviseletben táncolnak végig az utcán. Igazi kavalkádot csapva ezzel. (Nyugat-Bácska Kollégium, 2016)

A civil élet nagyon élénk itt. A szervezetek között jó az együttműködés. Télen a szervezetek a tűzoltó otthonban kialakított tekepályán versenyeznek egymás ellen, nyáron pedig a játékok határok nélkül vetélkedőn mérettetik meg magukat.

A gazdasági élet a faluban a 90-es évek elején változott meg. A polgárháború kitörése előtt a kapusziniek jelen voltak Jugoszlávia minden nagyvárosában a piacon. A falu kertészetéről és saját hagyma fajtájáról volt híres. A 90-es években voltak kertészetek, akik átálltak a virágtermesztésre. A 2000-es évek elején itt is ugyanúgy, mint Vajdaság többi településén a privatizáció nem hozott fejlődést, inkább még nagyobb hanyatlást, hiszen sokan lettek munkanélküliek. A falu vezetése kimondottan arra törekedett, hogy ezt az időszakot valahogy áthidalja. Elsők között kezdték meg az ipari park létesítését, abban bízva, hogy befektető érkezik a faluba, aki munkahelyeket biztosít az itt élőknek. Akkoriban a faluban nagy mennyiségben termelték a gyümölcsöt, tehergépkocsi számra vitték ki Oroszországba. A legnagyobb helyi vállalkozó a Tumbász családi gazdaság. Őrölt paprikájukkal és szárított hagymájukkal több díjat is nyertek. Termékeiket több tonna mennyiségben szállítják eladásra. (www.kupusina.org)

A falu végén itt is több víkend telep van. Általában azok érkeznek ide, akik horgászni szeretnek. A faluban mindössze három helyen lehet megszállni. Nem jellemző, hogy a falusiak kiadnák a víkendházukat.

Gasztronómiai különlegességnek számít a kupuszinai mákos rétes, illetve a lakodalmas fonatos kalács. Ezeket általában ünnepnapokon, illetve lakodalmakban készítik helyi specialitásként.

2.2.2. A térség fesztivál jellegű rendezvényei

A lehatárolt kistérség turisztikai egységként kezelhető. A turisták szívesen látogatnak ide. A statisztikai hivatal felmérése alapján a térségbe 55% - ban hazai, míg 45% - ban külföldi vendégek jönnek. Átlagosan 2,67 napot töltenek el a térségben. A falvakban megtartott fesztiválokat nagy számban látogatják. Ezeken az eseményeken több ezren vesznek részt.

Monostorszegen hagyományos rendezvénynek számít a **Bodrog Feszt.** A valamikori Bodrog városról kapta a nevét, amely a mai Monostorszeg helyén volt az 1700-as évekig. Több ezer turista érkezik a faluba erre a rendezvényre, amely kétnapos. Az utcák átalakulnak vendéglővé, hiszen minden ház előtt főzik a halászlét, vadat vagy süteményt kínálnak. Kulturális kavalkád, igazi fesztivál hangulat van ilyenkor a faluban. A néphagyományok kerülnek előtérbe. Fogatos felvonulásban is részesül az idelátogató. A templomban kórusok mutatkoznak be. Esténként koncertek vannak.

A **Hármas találkozó** Bezdánban kerül megrendezésre. Az egynapos rendezvényen bemutatkozik a három szomszédos ország (Horvátország, Magyarország és Szerbia) valamilyen művelődési műsorral. A rendezvény célja a nemzetek közötti kapcsolatok megerősítése és barátságok kialakítása a Duna-menti régióban. Ezt a rendezvényt mindig megelőzi egy tanácskozás a Helyi közösség épületében, ahova a testvértelepülések polgármesterei és kísérete érkeznek a délutáni órákban. Ilyenkor az esetleges közös projekteket, programokat beszélnek meg a vezetők. Ezen a tanácskozáson 2008 óta minden évben részt veszek.

A **Kolbásztöltő verseny** Kupuszinán kerül megrendezésre. Ez egy gasztro-turizmus jellegű fesztivál. Relatív új rendezvényről beszélünk, amelynek nagyon jó hangulata van és igen közkedvelt. A decemberi ünnepek előtt hagyományos módon csapatok versenyeznek, hogy ki

készít ízletesebb tölteléket, és ki tudja finomabban megsütni a kolbászt tepsiben. A sátrakban házi készítésű szárított kolbászt, házi sajtot lehet kóstolni, vásárolni.

3. Anyag és módszer

A kutatás célja a lehatárolt kistérség fejlesztési lehetőségeinek vizsgálata és egy fejlesztési terv megalapozása. Ahhoz, hogy a fejlesztési terv elkészüljön, kutatást kellett végezni a településeken. A kutatás előtt, a megelőző tanulmányaim, a szakirodalom meglátásai, valamint korábbi helyi tapasztalataim alapján a következő hipotéziseket fogalmaztam meg

Az első hipotézisem az volt, hogy a három település fejleszthető, mint egy összefüggő kistérség.

A másik hipotézisem az volt, hogy a kitörési pont a turizmusban és a gyógyfürdő fejlesztésében van.

A harmadik hipotézisem az volt, hogy a mezőgazdasági termelők szívesen próbálnának ki új kultúrák termesztését kisebb földterületen.

Elsőként a szakirodalmi anyagot dolgoztam fel tüzetesen, figyelve azokra a szakmailag elismert térségfejlesztőkre, akik tapasztalataikat leírták könyvekben, folyóiratokban, szaklapokban. A szakirodalom tanulmányozásakor három témakört jártam végig, amelyek szorosan összefüggenek egymással, mégpedig: területfejlesztés, vidékfejlesztés és helyi gazdaságfejlesztés. Természetesen külföldi, magyarországi és hazai forrásokat is felhasználtam. Szerbiában a közigazgatás teljesen másképpen működik, mint az Európai Unióhoz tartozó országokban. Számomra kihívás ez a munka, hiszen Szerbiára nem jellemző az, hogy szomszédos települések kapcsolatait vizsgálnák, illetve olyan fejlesztéseket terveznének.

A primer kutatásom során több eszközt és módszert használtam, hogy minél szélesebben informálódjak, és adatot tudjak összegyűjteni a vizsgált területről. Arra összpontosítottam, hogy megszólítsam azokat, akik a Felső-Dunamente térségében laknak. A munkám során könnyen ment a konkrét alanyok megkeresése, hiszen többükkel évek óta együtt dolgozunk. A hangsúlyt, arra fektettem, hogy megszólítsam a helyi közösség vezetőit, tanácselnököket, illetve a titkárokat. (Bezdán, Kupuszina, Monostorszeg). Ezekkel az emberekkel a saját településeiken beszélgettem, tavaly, a nyár folyamán, helyi közösség irodáiban. Ők azok, akik pontosan átlátják a falvak helyzetét, hiszen nap, mint nap a polgárok szolgálatában állnak. Az ősz folyamán a két polgármesterrel (Apatin, Zombor) és a községi turisztikai szervezet igazgatóival készítettem el az

interjút. Apatinban a városházán találkoztam a polgármesterasszonnyal és az igazgatóval, még a zombori polgármesterrel és a turisztikai szervezet vezetőjével Zomborban a megyeházán beszélgettünk szerb nyelven. Fontosnak tartottam az interjú elkészítését velük, hiszen Zombor város és Apatin község hatáskörébe tartoznak a vizsgált települések. Szerbiában nem önálló egységek a falvak. A településeknek nincs saját kincstári számlájuk, saját bevételük, nem rendelkeznek ingatlannal, termőfölddel. A községtől, illetve a várostól függnek. A falvak éves költségvetését a városi képviselőház ülésén fogadják el. A következő két alany a Tartományi Vajdasági Erdei Közvállalat helyi igazgatói voltak. Velük a beszélgetés inkább a Felső – Dunamente Természetvédelmi Rezervátumáról szólt, hiszen a közvállalat tulajdona a vizsgált terület. A módszer, amivel megszólítottam a vezető pozícióban lévő embereket, a mélyinterjú volt. (részletesen ld. 1. Sz. Melléklet) A kérdéseket úgy állítottam össze, hogy választ kapjak a térség demográfiai helyzetéről, a társadalmi életéről, az egészségügyi ellátásról, a gazdasági fejlettségről és az infrastruktúra kiépítettségéről. A következőképpen alakult az alanyokkal való beszélgetés. A beszélgetéseket diktafonnal rögzítettem. A válaszok részletesen ki vannak dolgozva az eredmény fejezetben.

További primer kutatásom két részből állt. Az egyik ilyen módszer a fókuszcsoporthoz való tanácskozás. Nagyon szeretem az ilyen kiscsoportos foglalkozásokat. Sokat megtud az ember a térségről. Három különböző fókuszcsoporthoz beszéltem. A célja a tanácskozásoknak az volt, hogy kezdődjön egy párbeszéd térségen belül a civilek, vállalkozók és a gazdálkodók között.

A civil tanácskozás Bezdánban volt. Megjelentek a települések művelődési, sport, ifjúsági egyesületei, valamint az önkéntes tűzoltó testületek. A tanácskozáson a következő kérdéseket vitattuk meg.

1. Mekkora tagsággal rendelkeznek a civil szervezetek?
2. Milyen pályázati lehetőségek vannak?
3. Van-e együttműködés a térségben a szervezetek között?

Véleményem szerint a civil szervezetek a legfontosabb elemei a településeknek, hiszen az identitás megtartásában kulcs szerepük van. Azon túl ők a mozgatórugói a településeknek, hiszen rajtuk keresztül szerveződnek az események, rendezvények, fesztiválok.

A térség vállalkozóival Monostorszegen találkoztam. A kérdések, amelyeket körbejártunk a délelőtti folyamán, a következők voltak:

1. Munkaerő képzettsége a faluban
2. Fejlesztési lehetőségek
3. Hogyan látja a vállalkozását 5 év múlva?

A tanácskozásra kisvállalkozók érkeztek, 25-en tiszteltek meg jelenlétükkel. A kérdésekre közösen kerestük a válaszokat. A jelenlevők aktívan vettek részt a tervezésben. A következő szakmák képviseltették magukat: pék, vendéglős, boltos, piktor, fodrász, kozmetikus, könyvelő. A mikro vállalkozások jelenléte jellemzi a falvakat. Fontosnak tartottam ezeknek az embereknek a véleményét meghallgatni, hiszen ők azok, akik esetleg munkahelyeket tudnak biztosítani a fiatalok számára a településeken.

A gazdálkodók Kupuszinán találkoztak. Képviselve voltak a szántóföldi növényeket termesztők, a kertészek, gyümölcs termesztők és a méhészek is. 55 gazdálkodó jött el a tanácskozásra. A kérdések, amelyeket megvitattunk a következők voltak:

1. Milyen új lehetőségeket nyújt az e-Agrár?
2. Van-e elég munkaerő a faluban?
3. Hol látja a gazdaságát 5 év múlva?

A gazdálkodók a lakosság 30%-át teszik ki a kistérség szintjén. Nagyon fontos az ő véleményük, hiszen ők azok akik a legtöbb időt töltik a településen.

A másik primer eszköz a lakossági kérdőív kitöltése volt, amelyet kétféleképpen végeztem. Online formában és személyesen beszélgettem a polgárokkal. A kérdőív célja a települések és a kistérség jelenlegi helyzetének feltárása, illetve az itt élők véleménye és elképzelése a jövőjükkel illetően. A kérdőív nagyon hatékony módszere a primer kutatásnak, hiszen minden korosztály elmondhatta a véleményét, javaslatot fogalmazhatott meg. A lakossági kérdőív kitöltése volt a leghatékonyabb módszere annak, hogy közel 300 emberhez eljussanak a kérdéseim. A kérdőív a 2. sz. mellékletben található. A kérdések arra irányultak, hogy minél több adatot gyűjtsék, amelyekből kiderül, hogy a polgárok hogyan látják a településük helyzetét, illetve melyek a kistérség kitörési pontjai.

A Felső – Dunamente rezervátum vonzáskörében tartozó három településen olyan rendezvényeket szerveznek, amelyek turistákat vonzanak a térségbe. Ezeket a fesztivál jellegű rendezvényeket látogattam meg a nyár folyamán. Ezentúl még fontos kiemelni a templombúcsúkat és a katolikus ünnepköröket, ahol szintén jelen voltam. Nyugat-Bácska konzervatív beállítottságú kistérség, ezért az itt élők ragaszkodnak a hagyományaikhoz. Célzottan mentem ki ezekre a rendezvényekre, közelebbről szerettem volna megismerni az itt élőket. Egy-egy ilyen fesztivál sokat elárul az itt élők szokásairól, kultúrájáról. A fesztiválokon nyugodt körülmények között tudtam beszélgetni a kézműves árusokkal, a külföldről hazalátogatókkal, a polgárokkal és nem utolsósorban a fellépőkkel. A legtöbb kérdőívet itt töltöttem ki.

4. Eredmények

A Felső – Dunamente vonzáskörében három összefüggő település tartozik. Ezek a települések a kutatásom tárgyai. A diplomaírás folyamatában, rendszeresen látogattam ezeket a falvakat. Az elmúlt 15 évben meghatározó vezetője voltam Nyugat-Bácska körzetének. Tapasztalatomra és az emberekkel való folyamatos kommunikációnak köszönhetően, sikerült együttműködni mindenkivel. A kistérséghez tartozó polgárok örömmel vették a hírt, hogy tanulmány készül erről a vidékről, annak ellenére, hogy közigazgatásilag nem tartoznak egy község területéhez. A kutatásaim eredményét a válaszokból állítottam össze.

A három település, amely közvetlen a rezervátum részét alkotja, teljesen különböző etnikai összetételű. A lakosok teljes száma a 2011-es népszámlálási adatok alapján 9800. Sajnos a 2022-es népszámlálási adatai alapján, közel 20%-kal csökkent a lakosok száma a térségben pontos adatok még nincsenek településekre lebontva, csak a községi adatokat ismerjük. A válaszadóktól megtudtam azt is, hogy a lakosok 30% külföldön él családjával. A bezdáni és kupuszinai polgárok magyar papírokkal tartózkodnak Németországban és Ausztriában. A monostorszegiek pedig horvát igazolvánnyal élnek szintén nyugaton.

A lakosság 15%-a ingázik. Idős betegekre vigyáznak. Ilyen profilú cég dolgozik Bezdánban, aki szervezi ki az itteni munkaerőt. A falvakban a népesség csökkenésének ez is egyik tényezője.

2. táblázat: A vizsgált kistérség etnikai összetétele

(Forrás: saját kutatás és szerkesztés, 2024)

Nemzetiség	létszám	százalék
1. Szerb	3300	33%
2. Magyar	4157	42%
3. Horvát	2043	20%
4. Egyéb	300	5%

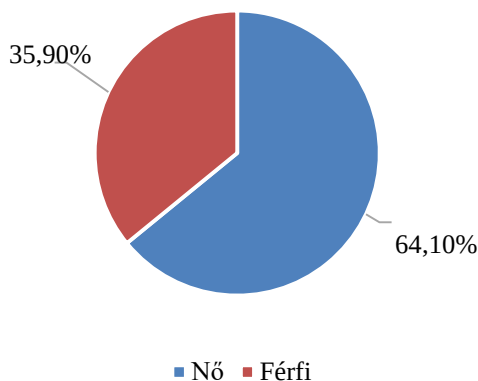
A szerbiai statisztikai hivatal a 2022 – es népszámlálási adatokat nem jelentette meg hivatalosan településekre lebontva. A kutatás során a helyi közösségben dolgozó anyakönyvvezetővel, helyi forrásokból állítottuk össze ezt a táblázatot.

4.1. Lakossági kérdőív

A lakossági kérdőív kitöltése volt a leghatékonyabb módszere annak, hogy közel 300 emberhez eljussanak a kérdéseim. A kérdőív részletesen az 1. sz. mellékletben található. A kérdések arra irányultak, hogy minél több adatot gyűjtsek, amelyekből kiderül, hogy a polgárok hogyan látják a településük helyzetét, illetve melyek a kistérség kitörési pontjai. A kérdésköröket az alábbi ábrákkal, illetve szöveges elemzésekkel fogom bemutatni.

A válaszadók neme alapján kitűnik, hogy a nők aktívabban vettek részt a válaszadásban. A (8. ábra) ezt százalék arányban mutatja ki.

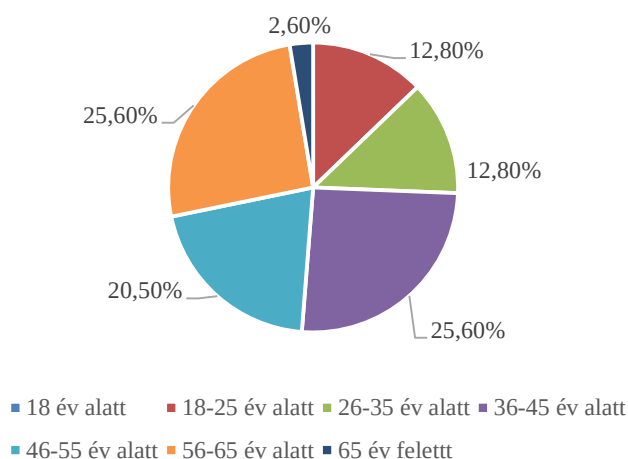
8. ábra: A válaszadók megoszlása nem szerint (%)
(Forrás: saját kutatás és szerkesztés, 2024)

Második kérdés rávilágít arra, hogy a válaszadók kora teljesen megfelelt az elvárásoknak, minden korosztály közel 20%-ban képviseltette magát. A korcsoport 18 évestől 65 éves korig terjedt, illetve 65 év feletti. Így választ kaptam arra, hogy mit gondolnak a fiatalok, illetve az idősebb korosztály a saját településéről, a kistérségről. A (9. ábra) pontosan rámutat arra, hogy a középkorúak a legaktívabbak a kérdőív kitöltésében.

9. ábra: A válaszadók megoszlása életkor szerint (%)

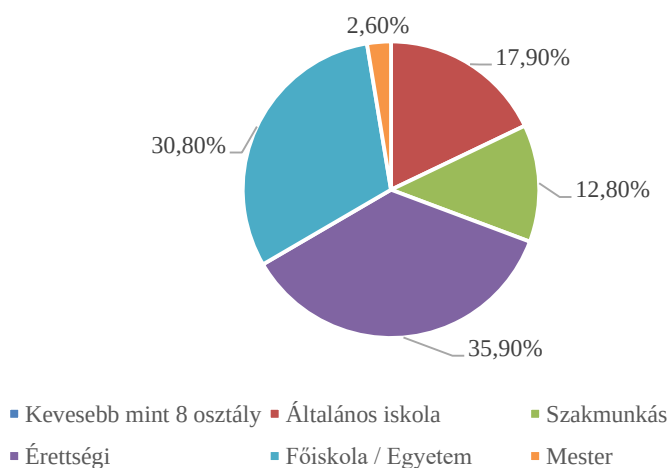
(Forrás: saját kutatás és szerkesztés, 2024)

Az iskolai végzettségi szint megfelel a vajdasági átlagnak. Érettségivel rendelkeznek a legtöbben. A kutatás alapján kijelenthetjük, hogy a válaszadók 17,90% - a, az elemi iskolát fejezte be (10. ábra). A válaszadók egyharmada főiskolát vagy egyetemet végzett.

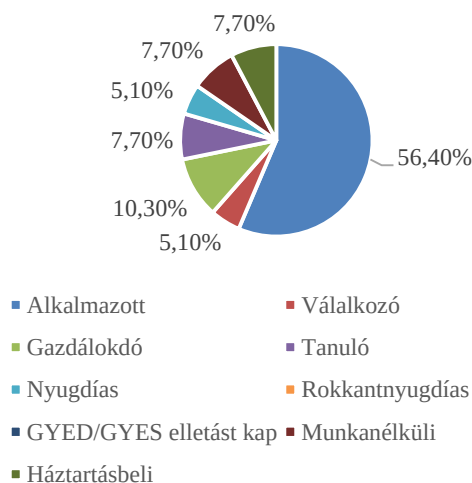
10. ábra: A válaszadók megoszlása iskolai végzettségük szerint (%)

(Forrás: saját kutatás és szerkesztés, 2024)

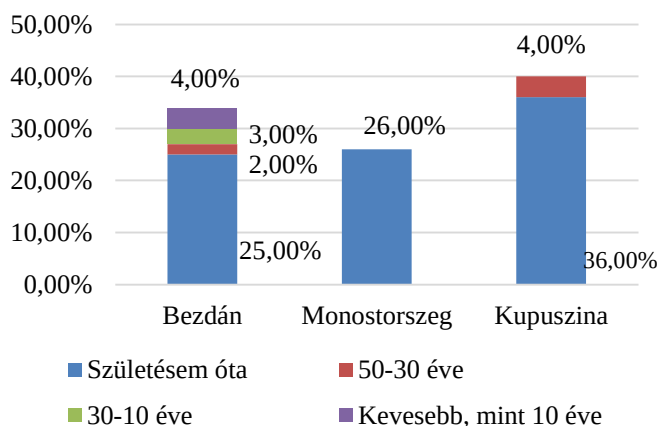
Az iskolai végzettség mellett érdekes adatként jelent meg a válaszadók megoszlása foglalkozásuk szerint. A (11. ábrán) figyelemmel kísérhetjük, hogy legtöbben alkalmazottak valamilyen cégnél. A kérdőívet kitöltők közül mindössze 10,30% gazdálkodó.

11. ábra: A válaszadók megoszlása foglalkozásuk szerint (%)
(Forrás: saját kutatás és szerkesztés, 2024)

A legtöbb választ Kupuszináról kaptam, ott voltak a legaktívabbak. Kiemelem, hogy a válaszadók 87%-a a településen él születése óta, lásd a (12. ábrán), ami azt jelenti, hogy jó helyismerettel rendelkezik.

12. ábra: A válaszadók megoszlása lakóhelyük szerint (%)
(Forrás: saját kutatás és szerkesztés 2024)

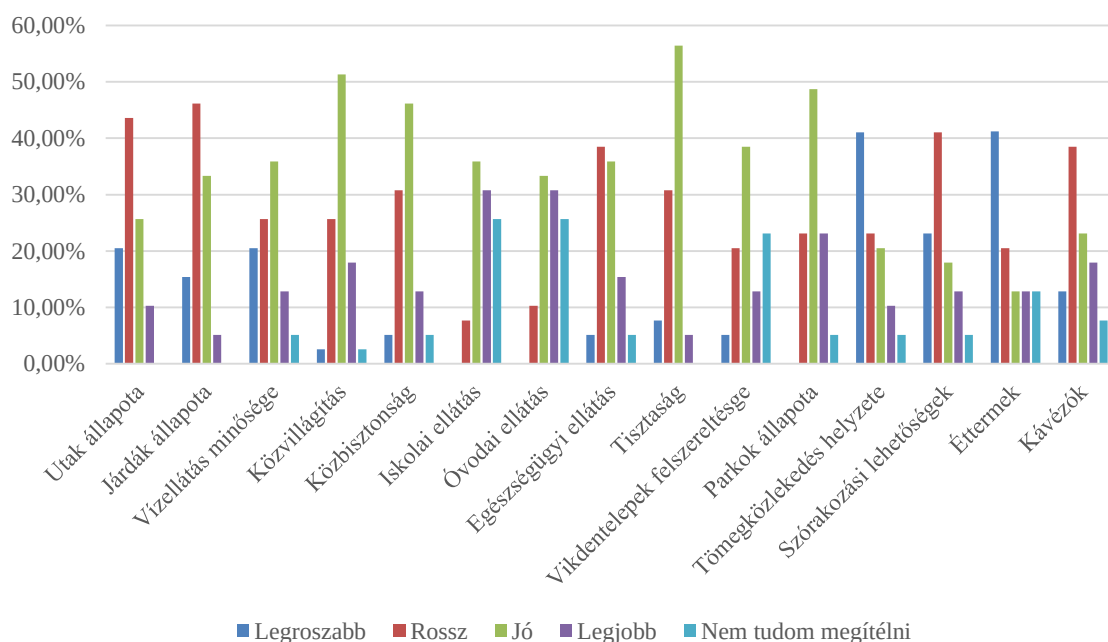

A kérdőíves válaszok egyik legfontosabb pontja, a térség fejlettségének értékelése a válaszadók véleménye szerint. A kérdőívből kimutatható, hogy a válaszadók fele meg van elégedve a tisztasággal, a közvilágítással, a közbiztonsággal és a parkok állapotával. Az utak és a járdák állapotával, az egészségügyi szolgáltatással viszont nincsenek megelégedve. A szórakozási lehetőségeket nagyon hiányolják. Az iskola és óvodai ellátás (13. ábra) megfelelő az elvárásoknak. Az egészségügyi szolgáltatáson van még mit javítani a térségben.

13. ábra: A térség értékelése a válaszadók véleménye szerint (%)

Megjegyzés: A választ 4 fokozatú skálán lehetett jelölni

(Forrás: saját kutatás és szerkesztés, 2024)

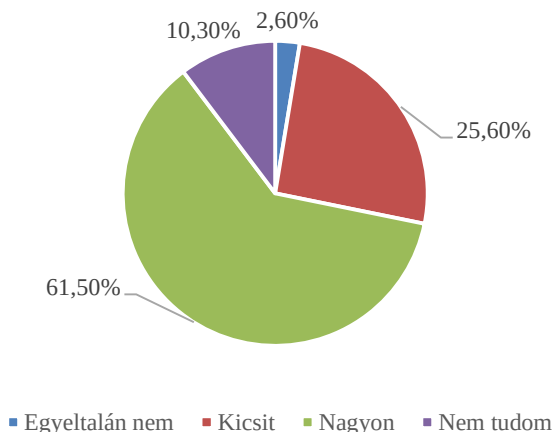

A kérdésre, hogy a Kupuszina és Monostorszeg közötti útszakasz mennyire segíti elő az itt élők közötti személyes kapcsolat kialakítását, a válaszokat skálán lehetett jelölni. Az eredmény pontosan kimutatható a (14. ábra) segítségével. Az emberek nagyon hasznosnak találják az út meglétét.

14. ábra: Válaszadók a Kupusztina és Monostorszeg közötti utat értékelték (%)

Megjegyzés: A választ 4 fokozatú skálán lehetett jelölni

(Forrás: saját kutatás és szerkesztés, 2024)

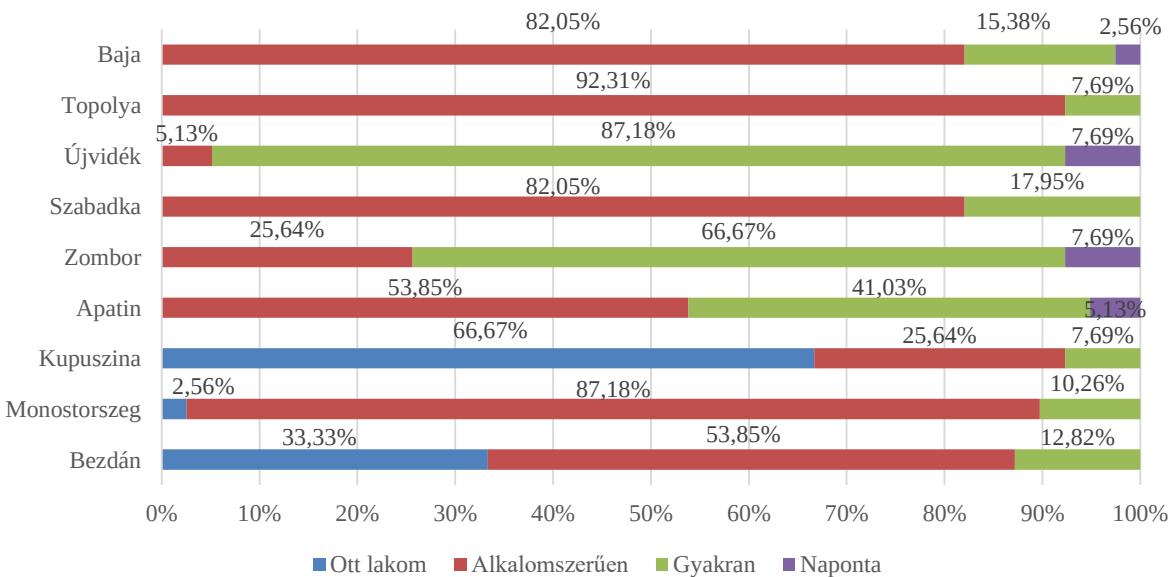

Nagyon érdekes az emberek utazási szokásainak elemzése a térségben. Azt tudjuk pontosan lekövetni, (15. ábra) melyik várost látogatják legtöbbször és milyen sűrűn. A válaszadók Újvidéket, Zombort és Apatint látogatják gyakran. Alkalmoszerűen pedig Bajára, Topolyára és Monostorszegre utaznak.

15. ábra: A települések látogatásának kimutatása (%)

Megjegyzés: A választ 4 fokozatú skálán lehetett jelölni

(Forrás: saját kutatás és szerkesztés 2024)

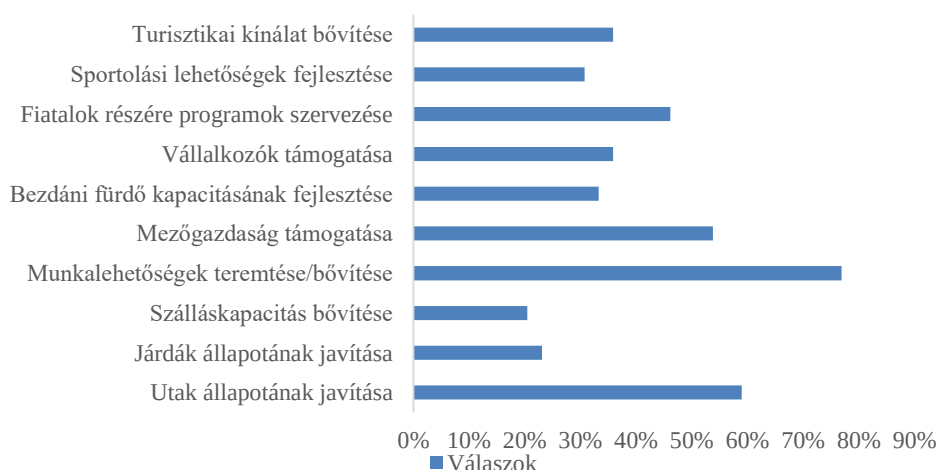

A lakosok 77% gondolja úgy, hogy a munkahelyek létesítése lenne a legfontosabb dolog a térségben. Ami viszont megmutatja az igazi képet, hogy mindössze csak 20% gondolja azt, hogy a szálláskapacitást kellene bővíteni. Ez a válasz is azt bizonyítja, hogy nagyon sok szállás nincs hivatalosan beregisztrálva a turisztikai hivatalban. A válaszadók közel 60% szeretné, ha az utakat újítanák fel, lásd a (16. ábrán).

16. ábra: A válaszadók szerinti legfontosabb fejlesztések (%)

Megjegyzés: A három legfontosabbat lehetett jelölni

Forrás: saját kutatás és szerkesztés 2024)

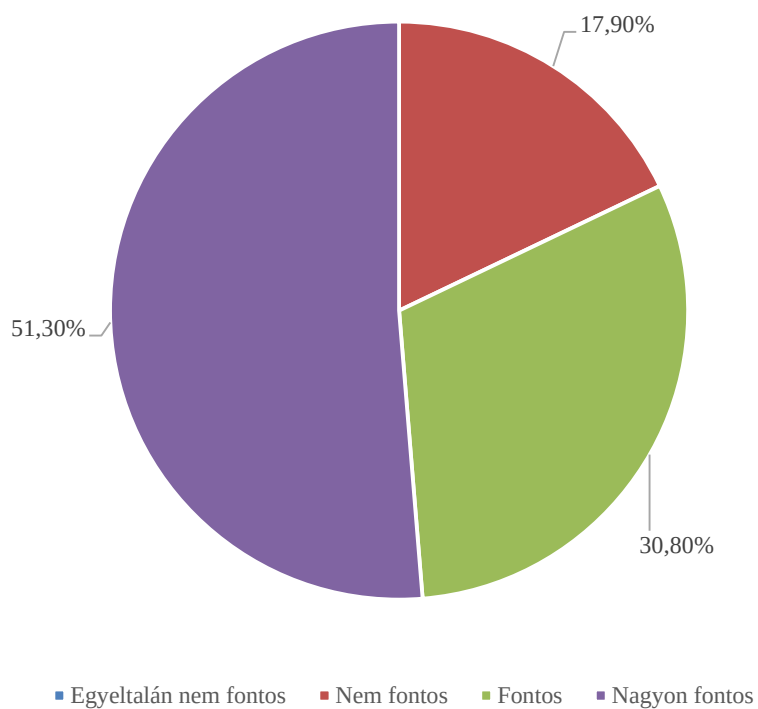

A válaszadók 17,9% gondolja úgy, hogy a turizmus jelenléte nem fontos a térségnek. A kérdőívet kitöltők több mint 80% - a úgy gondolja, hogy a turizmus a térségben fontos szerepet játszik. Ezt a (17. ábra) szemlélteti.

17. ábra: Válaszadók véleménye a turizmus fontosságáról a térségben (%)

Megjegyzés: A választ 4 fokozatú skálán lehetett jelölni

(Forrás: saját kutatás és szerkesztés 2024)

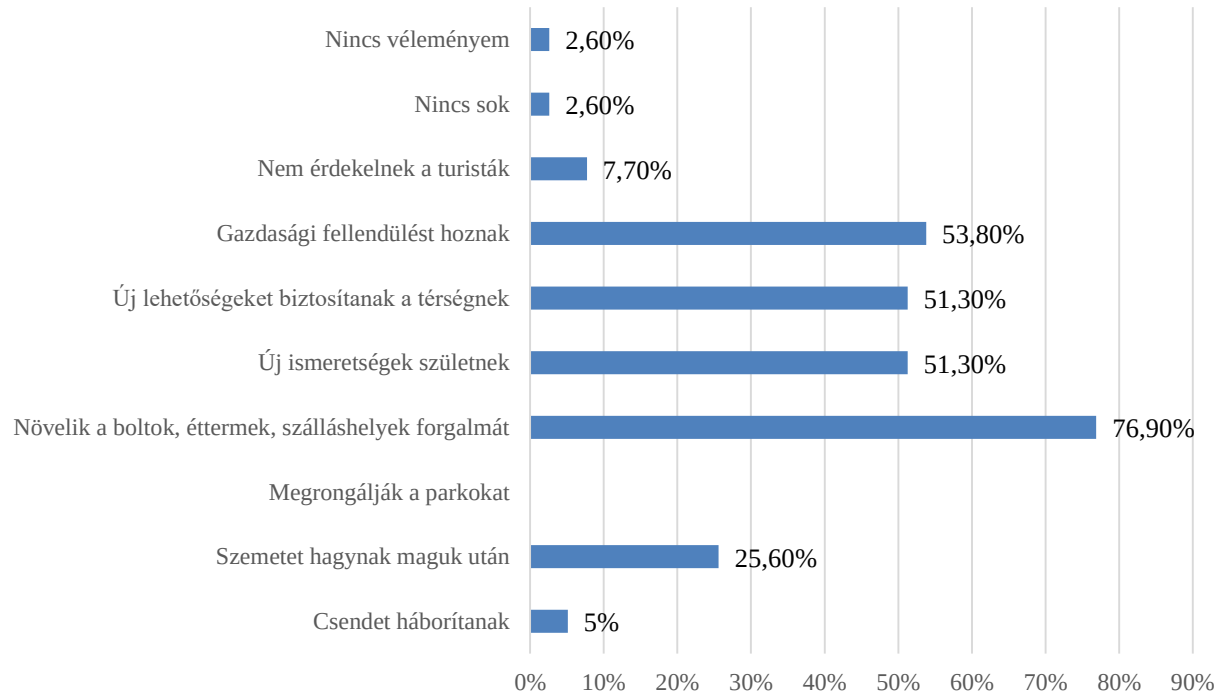

A lakosok, akik kitöltötték a kérdőívet 77,9%-ban gondolják úgy, hogy a turisták jövedelmet hoznak a boltoknak, éttermeknek, panzióknak. Ezen túl gazdasági fellendülést hoznak és új lehetőséget, mint ahogyan azt a (18. ábrán) láthatjuk Ez nagyon pozitív hozzáállás a lakosok részéről.

18. ábra: Válaszadók véleménye a térségbe látogató turistákról (%)

Megjegyzés: A három legfontosabbat lehetett jelölni

Forrás: saját kutatás és szerkesztés 2024)

A válaszadók 70% gondolja úgy, hogy mindenki felelőssége (intézmények, helyi közösségek, vállalkozók, lakosok stb.), hogy a turizmus beinduljon ebben a térségben. A (19. ábrán) ez látható.

19. ábra: Kinek a feladata a turizmus fejlesztése a válaszadók szerint (%)

Megjegyzés: A három legfontosabbat lehetett jelölni

Forrás: saját kutatás és szerkesztés 2024)

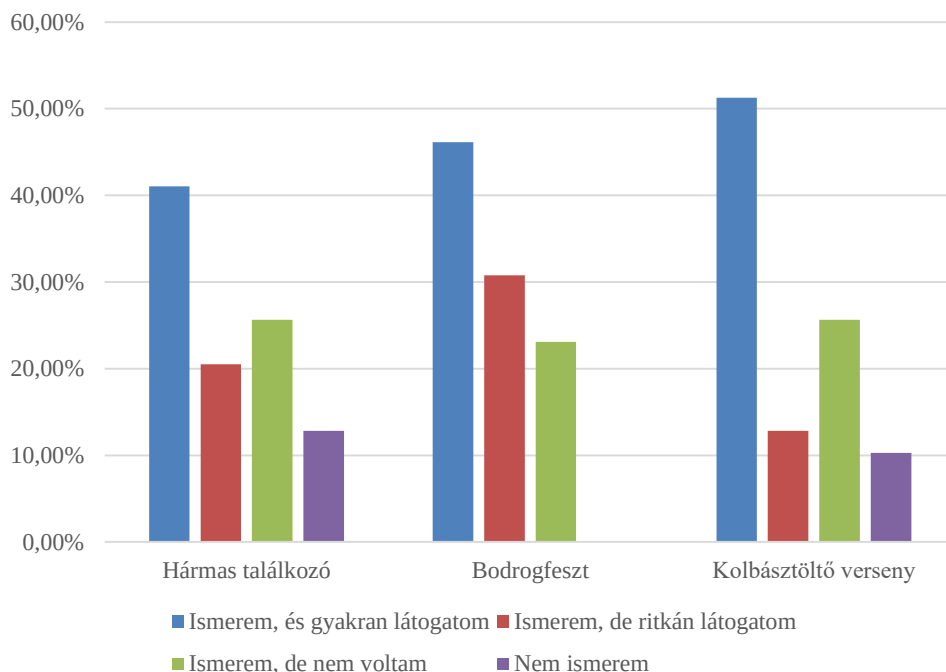

Elmondható, hogy a fesztiválokat a válaszadók ismerik és látogatják is. A (20. ábrán) látható, hogy a válaszadók között nincs olyan, aki ne ismerné a Bodrogszert. A kutatások azt is kimutatják, hogy ez a kistérség leglátogatottabb rendezvénye.

20. ábra: Rendezvények látogatottsága a válaszadók szerint (%)

Megjegyzés: A választ 4 fokozatú skálán lehetett jelölni

(Forrás: saját kutatás és szerkesztés 2024)

Kiemelném még a leírásokat, amelyeket a Felső – Dunamentéről, mint rezervátumról írtak az emberek. Pozitív gondolatként a természet szépségét, az élővilág jelenlétét, az érintetlen természetet, a nyugalmat, vízitúrák, gyalogtúrák lehetőségét emelték ki. Azokat a dolgokat emelték ki, amelyek a fejlesztés alapja lehet, a belső értékeket és a vidék erősségét. Érezhető a válaszadóknál az, hogy mennyire elkötelezettek a természeti kincsek, a természet adta lehetőségek iránt. A válaszokból pontosan látszik a hely szeretete és tisztelete.

A kérdőívben a válaszok pozitívak voltak, az itt élő emberek nyitottak a változásokra és szeretnék fejleszteni a kistérséget.

4.2. Fókuszcsoportos tanácskozás

A fókuszcsoportos tanácskozást három különböző célcsoportból állítottam össze. A tanácskozások célja az volt, hogy a kistérségben működő civil szervezetek, vállalkozók és gazdálkodók megismerkedjenek és együttműködjenek az elkövetkező időszakban.

4.2.1 Civil tanácskozás

A térség civil szervezet vezetőit hívtam össze egy tanácskozásra, akiknek alkalmuk volt találkozni és megvitatni a térség problémáit, lehetőségeit. A tanácskozás arra is lehetőséget adott, hogy közelebb hozzuk a civil vezetőket egymáshoz. Településeken belül a szervezetek között volt kommunikáció, de olyan jellegű tanácskozáson, ahol a három település együttműködési lehetőségéről volt szó, a szervezetek képviselői még nem vettek részt. Három kérdéscsoportot állítottam össze, amely mentén vezettem a megbeszélést. Első a civil szervezetek tagságának és azok önkéntes munkájának értékelése. A falvakban még erős az önkéntesség. A legnagyobb szervezetek a művelődési egyesületek, majd az önkéntes tűzoltó testületek, és utána jönnek a többi kisebb szervezetek. A civil szervezetek pénzeléséről, egyhangúlag minden szervezet vezetője, úgy vélekedett, hogy nagyon kevés a forrás. A szervezetek egyre inkább szembesülnek azzal, hogy nehezen tudják megszervezni a programjaikat.

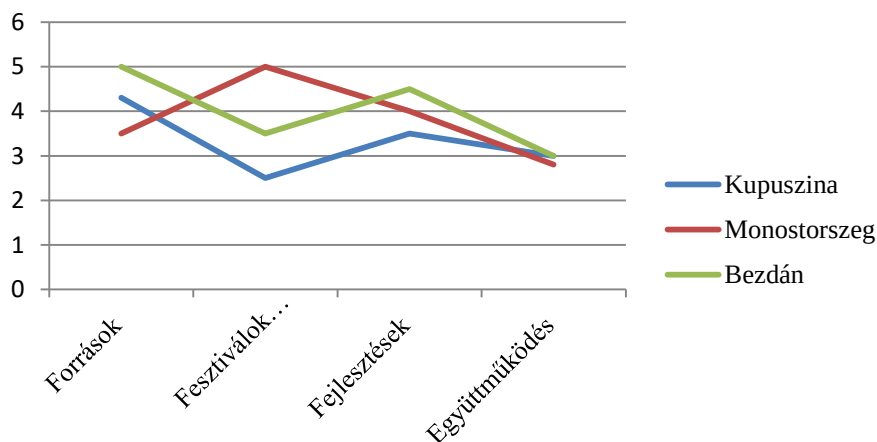
A tanácskozáson az is elhangzott, hogy a három település továbbra is tiszteletben tartja a regionális szintű fesztiválok dátumait. Bebizonyosodott, hogy a térség egy hétvége alatt mindössze csak egy ilyen jellegű rendezvényt bír el, hiszen amennyiben egyszerre két településen lenne megtartva hasonló jellegű fesztivál, a célközönség megoszlana, és egyik se lenne sikeres, tömegesen látogatott.

A harmadik téma, amit a szervezetek boncolgattak kitért az együttműködés lehetőségére. Elsősorban az Önkéntes Tűzoltó Testületek voltak azok, akik arról beszéltek, hogy van együttműködési múlt közöttük. Kitértek arra is, hogy sajnos sok esetben az együttműködés bajban történik, mikor nagyobb tűzesethez hívják őket.

A 21. ábrán szemléltetem a fent leírtakat. Ebből pontosan látszik, hogy a többségében magyarlakta településeken érződik az anyaországi támogatások jelenléte. A monostorszegiek nem tudnak ilyen jellegű fejlesztésekről beszámolni. Ezen a településen sokkal több tartományi és önkormányzati fejlesztésről tudunk számot adni.

21. ábra Civilek véleménye a lehetőségekről

(Forrás: saját kutatás és szerkesztés 2024)

A tanácskozás azzal zárult, hogy lesz folytatása a párbeszédnek. A civil szervezet vezetői hasznosnak tartották a beszélgetést.

4.2.2. Vállalkozók tanácskozása

Az ipar a 90-es évek háborúja után teljesen széthullt, ehhez hozzásegített a téves privatizáció is. A térségben nagyon erős volt a Damaszt Gyár, több száz foglalkoztatottja volt, és világszerte szállították ki a Bezdánban gyártott damaszt terítőket. Ma még megtalálható a cég, de mindössze csak néhányan dolgoznak ott. A hajógyár és a nyomda is hasonló sorsra jutott. A falvakra jellemző, a helyi kisvállalkozók jelenléte: pék, vegyesbolt, kozmetikus, fodrász, vendéglős, apartmankiadó stb. A térségre jellemző, hogy nagyon szorgalmas emberek lakják. Vannak, akik keresetpótlásként az erdőben dolgoznak hétvégeken. Mivel többségében kettős állampolgársággal rendelkeznek (magyar, horvát) sokan ingáznak Bécs és a lakóhelyük között. A vállalkozókkal három témakört beszéltünk végig. Az első a munkaerő jelenléte a faluban. A válaszadók egyharmada arról beszélt, hogy a fiatalok 60%-a a középiskola után elmegy városba vagy külföldre dolgozni, az egyetemet végzettek mindössze 10%-a tér vissza a faluba. Az első probléma a munkaerő itthon tartása. A másik témakör, amit átbeszéltünk a fejlesztési lehetőségek. Annak ellenére, hogy vannak tartományi, köztársasági szintű pályázatok, a kistérségben működő vállalkozások mindössze 5%-ának van sikeres pályázata. Minden fejlesztést, amit az elmúlt öt évben valósítottak meg, önerőből történt. A harmadik kérdéskör:

„Hogyan látja a vállalkozását 5 év múlva?”. A feltett kérdésemre, csend volt a válasz. A falusi kisvállalkozókra nem jellemző a stratégiai gondolkodás. Nagyon komolyan kell venni ezt a szegmensét a térségnek. A helyi gazdaságfejlesztést teljes mértékben külső szakértők bevonásával kell képezni és támogatni. A tanácskozáson elhangzottak alapján azt tudom megállapítani, hogy a kisvállalkozók az egyik napról a másikra terveznek. Nincsenek nagy elképzelések. Sok vállalkozónak gondot okozott a digitalizálás bevezetése, sokat kellett tanulniuk, hogy elsajátítsák a törvény által előírt szabályokat. A minimálbért állandóan emelik, ezért egyre nehezebben gazdálkodják ki a munkaerő fizetését, ezt is nehezményezték. Az állandó költségek megnövekedtek, a villanyszámla, üzemanyagköltségek. A kozmetika és fodrász szalonokban csökkent a forgalom, mert az emberek a faluhelyen itt spórolnak legelőször, és a megmaradt összeget a családi kasszából élelemre költik. Általánosságban fogalmazva a vállalkozói szféra nagyon pesszimista hangulatban van a térségben. Ezekre a külső problémákra igazán csak az államvezetés tud választ adni, illetve egy komoly helyi gazdaságfejlesztési stratégia. A tanácskozás folytatódni fog külső szakértő bevonásával.

4.2.3. Gazdálkodók tanácskozása

A lakosok túlnyomó része földműveléssel foglalkozik. A három faluból 52 gazdálkodó vett részt a tanácskozáson. Kupuszinán kimondottan gyümölcsstermesztéssel és kertészettel foglalkoznak, a másik két településen túlnyomórészt szántóföldi növényeket termesztene. A térségben nagy hagyománya van a méhészetnek is. A tanácskozáson a következő témakörök szerepeltek: Elsőként a jelenlegi helyzetet, az e-Agrar adta lehetőségeket vettük számba. Szerbiában tavaly, 2023-ban vezették be az e-Agrar felületet, amit minden gazdálkodónak használnia kell, hiszen ezen keresztül tudnak igényelni terület alapú támogatást, az állattenyésztéshez kedvezményeket. A földművesek első sorban a termények árára panaszkodtak. A szántóföldi növények árai nagyon alacsonyak a műtrágya és az üzemanyag árához képest. A következő kérdés a munkaerő jelenléte a falvakban. A legnagyobb problémát a munkaerőhiány, amely legnagyobb mértékben a paprikatermelőket érinti. Napszámosként nagyon nehéz jó munkaerőt találni. A falvakban a fiatalok inkább külföldre mennek, mintsem, hogy átvegyék a családi gazdaságot. Azok a fiatalok foglalkoznak földműveléssel, ahol több száz hektár földterülettel rendelkezik a család. Sajnos a kis családi gazdaságok húsz hektár földterülettel nagy veszélyben vannak. Az ő fennmaradásuk szinte lehetetlennek tűnik. A tanácskozás résztvevői szerint az sem segítene, ha váltanának, és

kis területen más kultúrákat termeszténe, hiszen nincs munkaerő, aki leszedné a málnát, epret, barackot. Kupuszinán a gyümölcsösök 50%-át kiszedték az alacsony almaár miatt és a napszámosok hiánya miatt. A harmadik kérdéskör: „Hol látja a gazdaságát 5 év múlva?” A válaszok nagyon különböztek egymástól. A válaszadókat három csoportra osztottam fel: Az első csoportba tartoztak azok, akik saját magukat látták 5 év múlva is a földeken, nyugdíjas korukra pedig már bérbe adnák a földjeiket, és a bérletből élnének. A második csoportba tartoztak azok, akiknek a gyerekeik veszik majd át a gazdaságot és folytatják a gazdaságuk fejlesztését. A harmadik csoportot a fiatal gazdák képezték, akik mindenképpen fejleszteni és növelni szeretnék a gazdaságot. Hajlandóak tanulni, pályázatokra jelentkezni, képzésekre járni. Látnak jövőt a mezőgazdaságban és itt szeretnének maradni.

4.3. A mélyinterjúk eredményei

A kutatásom során a legtöbb idő a mélyinterjúk készítésével telt. Egy-egy ilyen beszélgetés több órán át tartott. Az alanyoknak egyforma kérdéseket tettem fel, a település és a térség kapcsán. A válaszok alapján azt a következtetést vontam le, hogy annak ellenére, hogy mindenki máshol él és minden alany másképpen kapcsolódik egy-egy településhez hasonlóan látták a falvak helyzetét. A válaszadók azzal biztattak, hogy a térségnek van jövője.

A kérdezettek válaszából készült el a SWOT analízis, melynek eredményét (22. ábra) szemléltetem. Az elemzés lehetővé teszi, hogy jobban átlássuk a kistérség helyzetét.

A SWOT analízist elemezve látjuk, hogy a kistérségben élők összetartóak és sokat tesznek a településük fennmaradásáért, mégpedig önkéntes munkával. A civil szerveződésnek köszönhetően jó a nemzetek közötti viszony, amit húsz évvel ezelőtt nem lehetett elmondani. A lehetőségek adottak, hiszen átkategorizálják a határátkelőt Béregnél, és a Mosoly gyorsforgalmi út kiépítése is megkezdődik a térségben. Mint minden vidéki térségben itt is a legnagyobb veszély a fiatalok elvándorlása, a kisbirtokok fenntartásának ellehetetlenítése.

22. ábra: A vizsgált térség SWOT analízise

(Forrás: saját kutatás és szerkesztés 2024)

Erősségek Összetartó közösség Erős sportklubok jelenléte Multikulturális értékek megőrzése Természeti adottságok megléte A Duna közelsége Jó termőföldek és erős családi gazdaságok Kétnyelvűség Bezdan-Zsilip műemlék Sétahajó a Ferenc csatornán Jó együttműködés az önkormányzattal Az Euro velo bicikli út áthalad a településen Erős a vállalkozási szellem Sok víkend telep van a falu szélén.	Lehetőségek Határátkelő felújítása és átkategorizálása Béreg-Szántó között A „mosoly” gyorsforgalmi út kiépítése Béreg-Nakovo között A dunai határ és vámszolgálat jelenléte és annak megerősítése Bezdanba Természetvédelmi táj, különleges madárfajok és növényfajták IPA projektekben való részvétel A Bezdani Színház épületének megvásárlása (a tulajdonjog újra a Petőfi Sándor Kultúregyesületé lesz).
Gyengességek A Felső Dunamentét, mint turisztikai lehetőséget kevesen ismerik Szerbiában és Magyarországon Nincs egységes turisztikai kínálat se weboldal Kevés a hivatalosan bejegyzett vendégház A képzett munkaerő külföldön keres munkát Kevés a szervezett utazás a Felső – Dunamenti rezervátumba Nagy a különbség az alacsony és a magas fizetések között Információk hiánya a turizmusadta lehetőségekről.	Veszélyek Gazdasági és energiaváltság Orosz-Ukrán háború Hiányzó pénzforrások, támogatások Orvvadászat Nagy a migrációs nyomás az Uniós határ közelsége miatt.

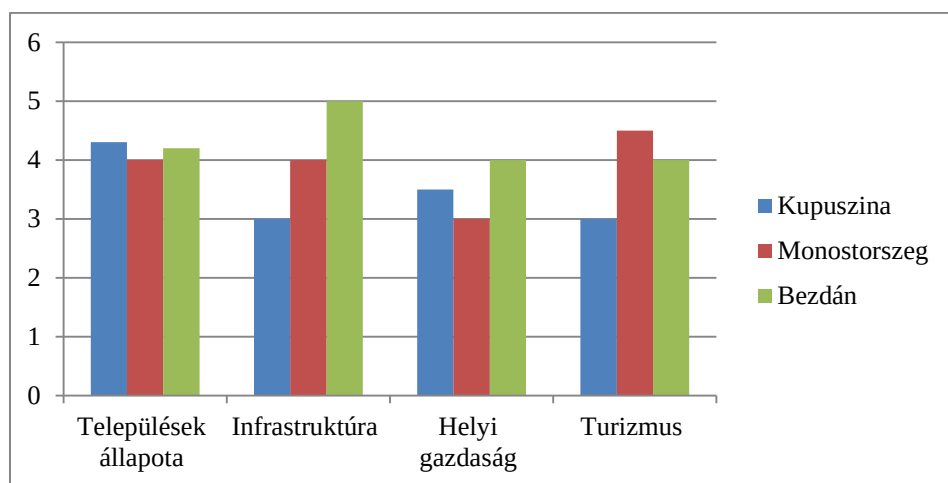
A következő ábrán azt szemléltetem, hogy a válaszadók hogyan látják a településeik fejlettségi szintjét. A kérdezettek természetesen egyetértettek abban, hogy van még mit fejleszteni ezekben a falvakban. Fontosnak tartották elmondani, hogy a településeken van óvoda, iskola, egészségház, tömegközlekedés, kultúrotthon, utak, járdák, egészséges ivóvíz. A gazdasági fejlettségről a vélemények eltértek. Volt négy válaszadó, aki úgy látta, hogy a falvakban a mezőgazdaságon kívül, nincs megélhetési lehetőség. Azt is problémaként említették, hogy a nagytermelők teljesen ellehetetlenítik a családi gazdaságokat, hiszen nem tudnak földterülethez

jutni, ezáltal fejlődni sem. Öten úgy válaszoltak a helyi gazdasági lehetőségekre, hogy a turisztikában több állami támogatásra lenne szükség, mert így többen foglalkoznának mellékállásban ezzel is. A kiadó szobákra, apartmanokra, a kézművesekre nagyobb figyelmet kellene fordítani ilyen közegben. Hatan azt a választ adták, hogy a legnagyobb gond, hogy a fiatalok nem akarnak se földműveléssel, se vállalkozással foglalkozni. A könnyebb életet választják, és külföldre költöznek.

23. ábra: A válaszadók véleménye a falvak helyzetéről (számokban)

Megjegyzés: A választ 4 fokozatú skálán lehetett jelölni

(Forrás: saját kutatás és szerkesztés 2024)

A mélyinterjú vázlatát, kérdéseit 2. mellékletként csatoltam a diplomamunkámhoz. Az interjúk alanyainak kiválasztása a konzulens tanárommal történő egyeztetéssel történt. Abban állapodtunk meg, hogy minél szélesebb körben kell készíteni az interjúkat. 12 vezető pozícióban lévő emberrel készítettem interjút.

5. Következtetések és javaslatok

A Felső – Dunamente és a hozzátartozó három település (Bezdán, Monostorszeg és Kupusztina) fejlesztése igen összetett folyamat. A három település, amely a vizsgált térség szerves része, két különböző községhez tartozik. A természeti rezervátum a Vajdasági Erdei Közvállalat fennhatósága alá tartozik. Ahhoz, hogy fejlesztési terv készüljön a vizsgált térségről, elsősorban Apatin községnek és Zombor városnak kell együttműködési szerződést aláírnia. Ez elsősorban politikai kérdés. A hatalmi többséget jelenleg a haladó párt képviselői alkotják mindkét községben. Ez a tény megkönnyíti az együttműködés lehetőségét. Zombor város vezetésének nagyobb költségvetési összeget kellene előirányoznia a falvak fejlesztésére. A települések hátrányos helyzetben vannak a várossal szemben. Ez a helyzet megállapítható Apatin községben is. Kiemelném a községi turisztikai szervezetek szerepét a falvakra levetítve. A mélyinterjúban (4.3. fejezet) az igazgatók elmondták, hogy a fesztiválok szervezését (2.2.2. fejezet) anyagilag támogatják. Ez biztonságot ad a szervezőknek.

A kutatásaim alapján a következő következtetéseket fogalmaztam meg:

1. Az itt élők függetlenül a nemzeti hovatartozásuktól, ragaszkodnak a hagyományaikhoz és a településeikhez. Ezt a következtetést alátámasztotta a mélyinterjúkban adott válaszok és a kérdőívben is alátámasztották a lakosok ezt a következtetést.
2. A települések mozgatórugói a civil szervezetek. Ezt a következtetést megerősítette a kérdőíves módszer egyik válasza. 80%-a a válaszadóknak tagja valamelyik civil szervezetnek, és aktívan részt vesz a közösségi munkában.
3. A helyi kisvállalkozók és a gazdálkodók fejlesztik a kistérséget. Ez a fókuszcsoportokkal való tanácskozáson a jelen lévők megcáfolták. A vállalkozók egy része és a gazdálkodók, akik több száz hektárt művelnek, fenntartható gazdasággal rendelkeznek, és nem érdekli őket különösebben a közösségi problémák.
4. Az előző tapasztalatokra hagyatkozva gondolom azt, hogy a térség két legnagyobb kitörési pontja a Bezdáni Fürdő és az a közút, amely átszeli a Felső-Dunamentét és összeköti a falvakat.

A kutatás célja a lehatárolt kistérség fejlesztési lehetőségeinek vizsgálata és egy fejlesztési terv megalapozása. Ahhoz, hogy a fejlesztési terv elkészüljön, kutatást kellett végezni a településeken. A kutatás előtt, a megelőző tanulmányaim, a szakirodalom meglátásai, valamint korábbi helyi tapasztalataim alapján a következő hipotéziseket fogalmaztam meg

Az első hipotézisem az volt, hogy a három település fejleszthető, mint egy összefüggő kistérség. Az első hipotézisre elmondhatjuk, hogy teljesen beigazolódott, hiszen a szakirodalom alátámasztotta, hogy a kistérség válasz a globalizációra, ahogyan a helyi gazdaságfejlesztés kulcsszerepet játszik a vidékfejlesztésben. Szerbiának elemei érdeke az Európai Unióhoz való csatlakozás. A szerbiai térségfejlesztési dokumentumok illeszkednek az Unió követelményekhez. Amennyiben forrásokat tudnánk lehívni a vidékfejlesztési Alapokból, az igazi áttörést adna a kistérségek fejlődésének. A lakossági kérdőív (4.2. fejezet) válaszadói szerint a térségben elsősorban az egészségügyi ellátást kell fejleszteni. Ez szintén egy összetett feladat, hiszen a primáris és a szekundáris egészségügyi ellátást tartományi szintről irányítják.

A másik hipotézisem az volt, hogy a kitörési pont a turizmusban és a gyógyfürdő fejlesztésében van. Ez részben igazolódott be. A turizmusban megkérdezettek 80%-a lehetőséget lát, de sajnos a gyógyfürdő fejlesztésében már csak a megkérdezettek 10%-a hisz. A gyógyfürdő fejlesztése komoly problémákba ütközött, hiszen a komplexum fele januárban leéget és használatlaná vált. A kárt több millió euróra becsülik. A turizmus fejlesztése elsősorban a város feladata. A határon átívelő IPA pályázatok lehetőséget nyújtanak a szomszédos országokkal való együttműködésre.

A harmadik hipotézisem az volt, hogy a mezőgazdasági termelők szívesen próbálnának ki új kultúrák termesztését kisebb földterületen. Ez a hipotézis egyáltalán nem igazolódott be, hiszen a gazdálkodók tanácskozásán (4.3.3. fejezet) ezt határozottan elutasították a termelők. A munkaerő hiányára hivatkoztak. Az állami támogatások alacsony intenzitását is problémaként jelezték. Az üzemanyag magas árát és a termények alacsony árát tartották a legnagyobb gondnak.

Ahhoz, hogy ez a térség igazán kihasználja a természeti adottságait, a közeljövőben a bezdáni kikötő státuszát kellene véglegesíteni. Kategorizálni kellene a szálláshelyeket, és kialakítani egy központot, amely kapcsolatban lenne a szállásadókkal, civil szervezetekkel, éttermekkel és tájházakkal. Ezt a megkérdezettek 65%-a javasolta. A Felső-Dunamente környékén a vadászat iránt kifejezetten érdeklődnek a turisták. A kirándulóhelyek, halászcárdák és a vízparti turizmus más formái is nyújtanak kikapcsolódási lehetőségeket az ide látogatóknak. A kistérségben a víkendházakat legtöbbször még mindig feketén adják ki, hiszen a tulajdonosoknak az évek során állandó, visszatérő vendégeik vannak. Ezen a helyzeten kellene változtatni, mert akkor nagyobb szálláskapacitással lehetne a térséget reklámozni. Jelen pillanatban az apartmanok csak 20%-a működik hivatalosan.

A Covid-19 járvány megtanított bennünket arra, hogy az online térben is van élet. Valójában a digitalizálást kellene fejleszteni a kistérségben, hogy a turisták megtalálják a kistérség kínálatát az online térben is. A Felső - Dunamenteet, mint kistérséget el kell adni turisztikai áruként. Telefonos Appokat szerkeszteni, melyeket bármely készülékre le lehetne tölteni. Az applikáció által információt kapnának a turisták a kiadó szobákról, rendezvényekről, a sétatúrákról, vagy bármi másról, ami őket érdekli. Az a térség fog igazán fejlődni a húszas években, amelyik előbb felismeri az online marketing lehetőségeit.

A falvakban van orvosi és fogorvosi szolgálat. Mind a három településen tiszta ivóvíz folyik a csapból, ami annyit jelent, hogy van lehetőség a turizmus fejlesztésére és lehet élelmiszer gyártással és feldolgozással is foglalkozni. Ez kimondottan azért fontos, mert Kupuszinán van kiépített ipari park, amely megfelelő infrastruktúrával rendelkezik. A másik fontos logisztikai központ a bezdáni kikötő, amely a Duna-parton van. Itt található a vámhatóság is, és így az áru folyami közlekedéssel eljuthat a megfelelő desztinációra.

Bezdánban a zombori közkórház által működtetett gyógyfürdő, egy olyan intézmény, amely sok lakosnak nyújt munkahelyet a régióból. Sokan látogatják Vajdaság minden részéről. A gyógyvíz főleg reumás betegségeket gyógyít, de természetesen rehabilitáció céljából is ide utalják a kórházból a betegeket. Sajnos az idén, január 28-án a gyógyfürdő egy része, a medence és a terápiás részleg fele leégett. Most van folyamatban a kár felbecslése és a projektdokumentáció elkészítése. Az előrejelzések alapján az idei évben megkezdődnek a felújítási munkálatok. A gyógyfürdő, mint olyan lehetne a régió gyógyturizmusának alapja, amelyre más egyéb

szolgáltatásokat is lehetne építeni. A régió vállalkozói közül ebben az esetben kiemelném a fogorvost, a fodrászt, a mankűröst, a kozmetikust, akik a szolgáltatásaikat felajánlanák a fürdőbe érkezőknek. Biztos vagyok benne, hogy ezek a tevékenységek erősítenék egymást. A gyógyturizmusnak az előnye, hogy télen is teljes kapacitással működhet. Így azok az apartmanok, kiadó szobák, amelyek Bezdánban és Monostorszegen vannak, egész évben fogadhatnák a vendégeket. Az alábbi táblázatban a kölcsönhatás mátrixot szemléltetem.

A mátrixban azt vetettük fel, hogy nincs egységes turisztikai kínálat, ami gyengíti a térséget, viszont pozitívum, hogy a termőföldek jó minőségűek, hiszen az élelmiszerre mindig szükség van. A turisztikai kínálat egységesítése elősegítené a térség fellendülését, hiszen a határátkelő átkategorizálása újabb lehetőséget nyújt. Felélénkül a forgalom és több átutazó érkezik a kistérségben, aki szívesen megpihenne, megebédelné, ha lenne információja a helyi turisztikai kínálatról. Ahhoz, hogy az emberek bejelentsék a kiadó apartmanjukat, nélkülözhetetlen az állami és az uniós támogatások megnövelése.

24. ábra: Kölcsönhatás Mátrix

(Forrás: saját kutatás és szerkesztés 2024-ben)

	ERŐSSÉGEK	GYENGESÉGEK
LEHETŐSÉGEK	Természeti adottságok fejlődő infrastruktúra;	Nincs egységes turisztikai kínálat; Határátkelő felújítása és átkategorizálása
VESZÉLYEK	Jó termőföldek erős gazdaságok, gazdasági és energiaválság	Kevés a hivatalosan bejegyzett vendégház, hiányzó pénzforrások, állami és uniós támogatások

6. Összefoglalás

A diplomadolgozatomhoz való témaválasztásnál figyelembe vettem azt a tényt, hogy a Felső-Dunamentehez tartozó három településről még nem készült semmilyen tanulmány. Bezdán, Monostorszeg és Kupuszina szerves része a Felső-Dunamente természetvédelmi rezervátumnak. A kistérség attól is más, mint a többi hasonló térség, hogy nem egy községhez tartozik. Annak ellenére, hogy a rezervátum fejlesztéséért a Vajdaság Erdei Közvállalat a felelős, a hozzá tartozó települések viszont Apatin községhez és Zombor Város fennhatósága alá tartoznak. Ettől vált bonyolulttá maga a kutatási terület lehatárolása. Szerettem a kihívásokat, ezért belevágtam a fejlesztési terv megírásába. A vidéket jól ismerem, hiszen 15 éve vezető pozícióból irányítottam a nyugat-bácskai körzetet. A munkám első részében a szakirodalom áttekintésével foglalkoztam, különös figyelmet fordítva a területfejlesztés alapjaira és annak fontosságára. A vidékfejlesztés elméleti részét az Európai Unió jogi hátterének bemutatásával kezdtem. Kitértem a programok fontosságára, amelyek a 2021-2027 közötti időszakban aktuálisak. Szerbia tagjelöltként öt fejlesztési programpontra tud pályázatokat benyújtani. Kiemelném az IPA határon átvágó pályázati lehetőséget, hiszen a vizsgált kistérség a hármashatáron fekszik. Szomszédos országok Magyarország és Horvátország. Az ott élő lakosok és civil szervezetek, vállalkozók megismerése céljából áttekintettem a helyi gazdaságfejlesztésről szóló irodalmat. A téma kutatásakor utaltam a külső források fontosságára és a helyi erőforrások felhasználására. A kettő együtt adja meg a térség fejlődését. A munkám második részében a kutatás folyamatára és a kutatási eredmények feldolgozására koncentráltam. Minden rendezvényen jelen voltam és polgármesterekkel, igazgatókkal, vezetőkkel készítettem a mélyinterjúkat. Időm legjavát ez a módszer vette igénybe. A válaszokból még jobban megismertem a térséget. Megerősítettek abban a meggyőződésemben, hogy a térség legnagyobb kitörési pontja a bezdáni fürdő és az a közút, amely átszeli a Felső-Dunamenteet és összeköti a falvakat. A fókuszcsoporthoz való tanácskozáson kiderült, hogy a vállalkozók és a gazdálkodók egy része nem motorja a térségnek. Azok az emberek viszik előre a kistérséget, akiknek a gazdaságuk területe meghaladja az ötven hektárt. A vállalkozóknál pedig a középszintűek adnak perspektívát az itt élőknek. A kis családi gazdaságok, amelyek 20 hektár alatti földterületen dolgoznak, ki vannak téve annak a veszélynek, hogy hosszú távon nem tudnak fennmaradni. Fontosnak tartom kiemelni a civil szervezetek jelentőségét, hiszen ők a társadalmi élet mozgatórugói. A lakosok a turisták jelenlétét lehetőségként élik meg, és tisztában

vannak azzal, hogy együtt az intézményekkel, községgel, vállalkozókkal tudják fejleszteni a térségben a turizmust. A kérdőíves felmérés kimutatta, hogy a lakosok szerint fontos lenne egy központot létesíteni, ahol minden információt elérnek. Javaslatként megfogalmazódott az online tér minél jobb kihasználtsága. Az elmúlt öt évben komoly beruházások történtek a kistérségben. Templomokat, iskolákat, intézményeket újítottak fel. A legnagyobb ilyen jellegű projekt a Bezdáni Színház épületének a megvásárlása. Pár évvel ezelőtt újították fel Bezdánban az egyedülálló műemléknek számító a zsilipet, mely a Ferenc-csatornát köti össze a Dunával és 1856-ban épült, Európában akkor betonoztak először víz alatt. A világ első betonzsilipjének vasszerkezetét Gustavé Eiffel irodája tervezte. Monostoron teljesen felújították a Vöröskereszt által működtetett táborozó helyet. A nyár folyamán fogadja az iskolás korú fiatalokat. Folyamatos környezettudatos nevelés folyik itt. A legnagyobb és legfontosabb fejlesztés az az útszakasz, amely átszeli a rezervátumot, és összeköti Kupuszinát Monostoron keresztül Bezdánnal. Ezen túl, ami az infrastruktúra fejlesztést illeti, régen várt tervdokumentációt vehetett át Zombor város a közlekedési minisztériumtól. A Béreg-Hercegszántó határátkelő átkategorizálásának köszönhetően teherforgalom is közlekedhet majd itt. Ezzel szintén felgyorsul az áruforgalom. A térség gazdaságilag megerősödik. A Béreget és Nakovót összekötő gyorsforgalmi út kiépítése Béregnél kezdődik. A tervek szerint augusztus első felében kezdik a szennyvízcsatorna kiépítését.

7. Irodalomjegyzék

1. Agencija za ravnomerni regionalni razvoj (2012). Razvoj planiranja u opštinama Autonomne Pokrajine Vojvodine, Novi Sad.
2. Áldorfai György, Topa Zoltán (2015) A helyi gazdaság és vállalkozásfejlesztés, Szent István Egyetem, Gazdasági és Társadalomtudományi Kar Regionális Gazdaságtani és Vidékfejlesztési Intézet, Gödöllő
3. Bede István (2007) Területfejlesztés, Pécsi Tudományegyetem Pollack Mihály Műszaki Kar, Pécs
4. Benedek József (2019) Területfejlesztés és regionális fejlődés, *Tér és Társadalom* 21. (2.) 5-42
5. Bajmócy, P. and Balogh, A. (2002) Aprófalvas településállományunk differenciálódási folyamatai (Differentiation Processes in the Stock of Small Villages). *Földrajzi Értesítő* LI. (3-4.) 385-405
6. Balla Ferenc–Balla István (2007) *Bezdán művelődési életének krónikája*; Logos, Tóthfalu
7. Bajmócy Zoltán (2011) Bevezetés a helyi gazdaságfejlesztésbe, JATEPress, Szeged
8. Győri Lukrécia - Nagy Imre, (2023), Az idegenforgalom szerepe Vajdaság/Szerbia vidékfejlesztésében, *Észak Magyarországi Stratégiai Füzetek* XX. (3.) 54-66
9. Finta István (2022) A vidékfejlesztés megítélése az európai és a magyar fejlesztéspolitikában
10. Finta István – Pálné Kovács Ilona – Brucker Balázs – Pénzár Árpád – Pámer Zoltán – Póla Péter (2023) A területi tervezés elmélete és gyakorlata Faragó munkásságában Theory and practice of spatial planning in the work of Faragó, *Comitatus Önkormányzati szemle* 33 (246.) 71-77
11. Gábrity Molnár Irén és Mirnics Zsuzsa (2008) Regionális Erőnlét A humánerőforrás befolyása Vajdaságban, Magyarságkutató Tudományos Társaság könyvsorozata, Szabadka
12. G. Fekete Éva (2013) Integrált vidékfejlesztés, HUSK/1101/1.6.1-0300, European Union, European Regional Development Fund, Miskolc

13. Gwen Swinburn, Soraya Goga, Fergus Murphy (2004) A helyi gazdaságfejlesztés kézikönyve, Bertelsmann Stiftung, Gütersloh, UK DFID, London, The World Bank, Washington, D.C.
14. Jovo Medojevic, Sasa Milosavljevic, Milan Punisic (2011) Paradigms of rural tourism in Serbia in the function of village revitalization, Beograd
15. Káposzta József (2007) Regionális Gazdaságtan, DE ATC AVK, Debrecen
16. Káposzta József és Tóth Tamás (2013) Regionális és vidékfejlesztési ismeretek, Debreceni Egyetem, AGTC, Debrecen
17. Kincses kalauz Tájéhangok – kalandozás a vajdasági magyar tájban 2018-2020
18. Kulcsár László (2017) A vidékfejlesztés elméleti megközelítése: regionális és kulturális összefüggések
19. Lengyel I. (2003): Verseny és területi fejlődés: térségek versenyképessége Magyarországon. Szeged: JATE Press
20. Lengyel I. (2010) Regionális gazdaságfejlesztés, Versenyképesség, klaszterek és alulról szerveződő stratégiák, Akadémiai kiadó, Budapest
21. Magyar Nemzeti Tanács (2024) Köz- és Felsőoktatás- Fejlesztési Stratégiája 2024-2029, Magyar Nemzeti Tanács, Szabadka
22. Moseley, M. J. (2003): Rural Development Principles and Practice. London: Sage
23. Vladimir Stojanović (2002) Specijalni Rezervat Prirode „Gornje Podunavlje“, SRP Gornje Podunavlje, Sombor
24. Nagy Imre, Takács Zoltán, Újhelyi Ákos (2015) Vajdasági Magyar Közösségek Terület- és gazdaságfejlesztési Stratégiája, Szabadka
25. Program mera podrške za sprovođenje poljoprivredne politike za razvoj sela na teritoriji Autonomne Pokrajine Vojvodine u 2019. godinu, službeni list APV, br. 60/2018, Novi Sad
26. Prostorni plan Autonomne Pokrajine Vojvodine 2023-2027 Pokrajinski sekretarijat za urbanizam, graditeljstvo i zaštitu životne sredine, Novi Sad
27. Prostorni plan Republike Srbije 2010 – 2014 – 2021 (2010), Beograd: Ministarstvo životne sredine i prostornog planiranja, Republička agencija za prostorno planiranje.

28. Prostorni plan područja posebne namene specijalnog rezervata prirode Gornje Podunavlje (2012), Pokrajinski sekretarijat za urbanizam, graditeljstvo i zaštitu životne sredine, Novi Sad
29. Pintér Tibor (2014) Szerbia vidéki térségeinek fejlesztése Development Manners of the Serbian Rural Regions, Széchenyi István Egyetem, Győr
30. Ritter Krisztián (2017) A Hungarikumok Szerepe A Vidékfejlesztésben Bátya Példáján Kereszt, *Studia Mundi – Economica*, 4 (4.) 69-80
31. Regionalni prostorni plan Autonomne Pokrajine Vojvodine do 2020. godine (2011), Pokrajinski sekretarijat za urbanizam, graditeljstvo i zaštitu životne sredine, Novi Sad
32. Republički zavod za statistiku (2014). Popisni atlas 2011 – Popis stanovništva, domaćinstava i stanova 2011. u Republici Srbiji. Beograd: Republički zavod za statistiku.
33. Syrett S. (1995) Local Development Restructuring. Locality and Economic Initiative in Portugal, Ashgate Publishing Company, Avebury
34. Silling István és Hágén Ádám (2016) Nyugat-Bácska Kollégium, Antológia kiadó, Lakitelek
35. Szerbia vidéki térségeinek fejlesztése Development Manners of the Serbian Rural Regions
36. Vincze Mária (2008): Európa Gazdaságtana, Kolozsvári Egyetemi Kiadó – Kolozsvár
37. Vajdasági Magyar Kulturális Stratégia (2024), 2024-2029, Magyar Nemzeti Tanács, Szabadka
38. World Tourism Organization (2004). Rural Tourism in Europe –Experience, Development and Perspectives. Madrid: WTO.

8. Táblázatok és ábrák jegyzéke

Ábrák:

1. ábra: A területfejlesztés céljai és alapelvei.....	5
2. ábra: A gazdasági térség növekedésének befolyásoló tényezői.....	6
3. ábra: A helyi fejlesztést életrehívó folyamatok áttekintése.....	13
4. ábra: Helyi gazdaságfejlesztés eszközei.....	14
5. ábra: Felső – Dunamente térképe.....	15
6. ábra: Felső-Dunamente elhelyezkedése a régióban.....	16
7. ábra: A kistérség és a hozzá tartozó települések.....	17
8. ábra: A válaszadók megoszlása nem szerint (%).....	28
9. ábra: A válaszadók megoszlása életkor szerint (%).....	29
10. ábra: A válaszadók megoszlása iskolai végzettségük szerint (%).....	29
11. ábra: A válaszadók megoszlása foglalkozásuk szerint (%).....	30
12. ábra: A válaszadók megoszlása lakóhelyük szerint (%).....	30
13. ábra: A térség értékelése a válaszadók véleménye szerint (%)	31
14. ábra: Válaszadók a Kupuszina és Monostorszeg közötti utat értékelték (%).....	32
15. ábra: A települések látogatásának kimutatása (%)	32
16. ábra : A válaszadók szerinti legfontosabb fejlesztések (%).....	33
17. ábra: Válaszadók véleménye a turizmus fontosságáról a térségben (%).....	34
18. ábra: Válaszadók véleménye a térségbe látogató turistákról (%).....	35
19. ábra: Kinek a feladata a turizmus fejlesztése a válaszadók szerint (%).....	36
20. ábra: Rendezvények látogatottsága a válaszadók szerint (%).....	37
21. ábra: Civilek véleménye a lehetőségekről.....	39
22. ábra: A vizsgált térség SWOT analízise.....	42
23. ábra: A válaszadók véleménye a falvak helyzetéről.....	43
24. ábra: Kölcsönhatás Mátrix.....	47

Táblázatok:

1. táblázat: A Szerbiában működő nonprofit szervezetek megoszlása tevékenység szerint.....	11
2. táblázat: A kistérség etnikai összetétele.....	27

9. Mellékletek

1. melléklet: Interjú kérdések

1. Mióta Tanácselnök?
2. Mennyien laknak ténylegesen a faluban és milyen a lakosság koronkénti és nemzeti összetétele?
3. Mennyi civil szervezet van a faluban és milyen az együttműködés a civil szervezetek között?
4. Milyen az egészségügyi ellátás, van-e iskola és sportolási lehetőség?
5. Milyen kulturális intézmény működik a faluban, van-e műemlék, vagy más turisztikai látnivaló?
6. Milyen a falu gazdasági helyzete? Mivel foglalkoznak a munkaképes polgárok?
7. Miben tud segíteni a Helyi Közösség Tanácsa a gazdasági szereplőknek?
8. Milyen a falvak infrastruktúrája? Utak, kanalizáció, víz, közterek stb
9. Milyen nagyobb rendezvények vannak a faluban?
10. Mennyi bejegyzett kiadó szoba van a településen?
11. Milyen lehetőségeket lát a Felső-Dunamente Rezervátumban és a vonzáskörébe tartozó falvakban?
12. Milyen az együttműködés Kupuszinával és Monostorszeggel?
13. Van-e valami, amit nem kérdeztem meg, de szívesen beszélne róla

2. melléklet: Lakossági kérdőív

Kedves Válaszadó!

Pelt Iona vagyok, a gödöllői Magyar Agrár - és Élettudományi Egyetem Vidékfejlesztési agrármérnök mester szakos hallgatója. A diploma munkám elkészítéséhez szeretném kérni segítségét.

Kutatásom során a Felső Dunamentehez tartozó három települést - Bezdánt, Kupuszinát, Monostorszeget - vizsgálom, egy térségként, hiszen ezek a települések a rezervátum szerves részei.

Választ szeretnék kapni arra, hogy a településen élő emberek hogyan látják saját lakóhelyüket, és a három település alkotta térséget. Kíváncsi vagyok arra is, hogy miben látnak kitörési pontot a jövőt illetően.

Kérem, hogy a kérdőívet csak akkor töltse ki, ha a vizsgált települések egyikén életvitelszerűen lakik, illetve, ha korábban már nem töltötte ki.

A kitöltés teljesen anonim, és mindössze 5-10 percet vesz igénybe. Az adatokat kizárólag a szakdolgozatomban használom fel.

Előre is köszöm minden válaszát.

1. Az Ön neve?

- a. Férfi
- b. Nő

2. Az Ön kora?

- a. 18 év alatt
- b. 18-25 év között
- c. 26-35 év között
- d. 36-45 év között
- e. 46-55 év között
- f. 56-65 év között
- g. 65 felett

3. Az Ön legmagasabb iskolai végzettsége?

- a. Kevesebb mint 8 osztály

- b. Általános iskola
- c. Szakmunkás
- d. Érettségi
- e. Főiskola / Egyetem
- f. Esetleg egyéb, éspedig.....

4. Az Ön foglalkozása?

- a. Alkalmazott
- b. Vállalkozó (ha gazdálkodóként, akkor a „c”-t jelölje)
- c. Gazdálkodó
- d. Tanuló
- e. Nyugdíjas
- f. Rokkantt nyugdíjas
- g. GYED/GYES ellátást kap
- h. Munkanélküli
- i. Háztartásbeli
- j. Egyéb, éspedig: _____

5. Melyik településen él és mióta? Kérem x-el jelölje a meg felelő mezőt (ha születése óta él itt, akkor azt is jelölje külön. Ha ideköltözött, akkor csak az időtartamot jelölje).

	Születésem óta	50-30 éve	30-10 éve	Nincs 10 éve
Bezdán				
Monostorszeg				
Kupusztina				

6. Milyen pozitív gondolat jut eszébe a Felső-Dunamenterről? Kérem foglalja össze legfeljebb 3 szóban.

- a. _____
- b. _____
- c. _____

7. Milyen negatív gondolat jut eszébe a Felső Dunamenterről? Kérem foglalja össze legfeljebb 3 szóban.

- a. _____
- b. _____
- c. _____

8. Értékelje a saját települését és a térséget - (Bezdánt, Kupusztinát, Monostorszeget együtt), 1- 4-es skálán úgy, hogy az 1-es a legrosszabb, a 4-es pedig a legjobb osztályzat. Ha valamit **nem tud** megítélni (pl. nincs óvodás gyereke), akkor az „NT”-t jelölje be.

	Saját településen					Térség három településén összeségében				
	1	2	3	4	Nt	1	2	3	4	Nt
Utak állapota										
Járdák állapota										
Vízellátás minősége										
Közvilágítás										
Közbiztonság										
Iskolai ellátás										
Óvodai ellátás										
Egészségügyi ellátás										
Tisztaság										
Vikendtelepek felszereltsége										
Parkok állapota										
Tömegközlekedés helyzete										
Szórakozási lehetőségek										
Éttermek										
Kávézók										
Sportolási lehetőségek										
A közösség állapota										
Munkalehetőségek										
Szálláshelyek száma/minősége										
Természeti környezet állapota										
Turisztikai vonzerők jelenléte										

9. Ön szerint a Kupuszina és Monostorszeg közötti utszakasz segíti a személyes kapcsolatokat erősítését a két település közt, illetve Bezdán és Kupuszina közt?

Egyáltalán nem	Kicsit	Nagyon	Nem tudom

10. Melyik települést milyen sűrűn látogatja

	Ott lakom	Alkalomszerűen	Gyakran	Naponta
Bezdán				
Monostorszeg				
Kupusztina				
Apatin				
Zombor				
Szabadka				
Újvidék				
Topolya				
Baja				

11. Milyen fejlődési lehetőséget lát a saját településén, a térségben? Mi az amire alapozni lehetne a fejlesztéseket, a jövőt? Kérem írja le az ötleteit.

12. Melyek lennének a legfontosabb fejlesztések Ön szerint a térségben? Kérem a három legfontosabbat jelölje.

- a. Utak állalpotának javítása
- b. Járdák állapotának javítása
- c. Szálláskapacitás bővítés
- d. Munkalehetőségek teremtése/bővítése
- e. Mezőgazdaság támogatása
- f. Bezdáni fürdő kapacitásának fejlesztése
- g. Vállalkozók támogatása
- h. Fiatalok részére programok szervezése
- i. Sportolási lehetőségek fejlesztése
- j. Turisztikai kínálat bővítése
- k. Egyéb, Ön számára fontos (kérem itt soroljon fel mindent, ami eszébe jut):
- l. _____
- m. _____
- n. _____

13. Ön szerint mennyire fontos eleme a térségnek a turizmus? Kérem x-el jelölje be a megfelelő mezőt, az 1-es egyáltalán nem fontos, a 4-es pedig a nagyon fontosat jelöli.

1	2	3	4

13. Milyen turisztikai vonzerőt tudna felsorolni, a településén, illetve a három vizsgált településén, amit megmutatna a turistáknak (épületek, szokások, ételek, stb.). Kérem soroljon fel mindent, ami eszébe jut:

- a. _____
- b. _____
- c. _____
- d. _____
- e. _____
- f. _____

14. Ön szerint mi kéne ahhoz, hogy fejlődjön a turizmus a térségben?

15. Kinek a feladata Ön szerint LEGINKÁBB a turizmus fejlesztése a térségben? Kérem, a három legfontosabbat jelölje.

- a. Az önkormányzatoké
- b. A Nemzeti Parké
- c. A turisztikai vállalkozóké
- d. A civil szervezeteké
- e. Lakosság
- f. Állam
- g. Egyformán mindenkié, a felsoroltak közül
- h. Egyéb, és pedig: _____

16. Mi a véleménye a térségbe látogató turistákról? A három legjellemzőbbet jelölje.

- a. Csendet háborítanak
- b. Szemetet hagynak maguk után
- c. Megrongálják a parkokat
- d. Növelik a boltok, éttermek, szálláshelyek forgalmát

- e. Új ismerettségük születnek
- f. Új lehetőségeket biztosítanak a térségnek
- g. Gazdasági fellendülést hoznak
- h. Nem érdekelnék a turisták
- i. Egyéb, és pedig: _____

17. Melyik rendezvényt ismeri és esetleg látogatja is az alábbiak közül? Kérem x-el jelölje a kiválasztott mezőt.

	Ismerem, és gyakran látogatom	Ismerem, de ritkán látogatom	Ismerem, de nem voltam még soha	Nem ismerem
Hármas találkozó				
Bodrogfest				
Kolbásztöltő verseny				

18. Bekapcsolódna-e Ön személyesen valamilyen formában a térség fejlesztésébe?

- a. Mint civil szervezet tagja
- b. Mint étterem tulajdonos
- c. Mint kézműves
- d. Mint cukrász
- e. Mint túraszervező
- f. Mint szállásadó
- g. Egyéb, és pedig _____
- h. Már aktív tagja vagyok, mint _____

19. Ha van bármilyen megjegyzése a kérdőív témájával kapcsolatban, kérem ide írja le

Hallgatói nyilatkozat

A diplomadolgozat nyilvános hozzáféréséről és eredetiségéről

A hallgató neve: Pelt Ilona
A Hallgató Neptun kódja: GBIAIR
A dolgozat címe: Felső – Dunamente fejlesztési lehetőségeinek vizsgálata
A megjelenés éve: 2024
A konzulens intézetének neve: Magyar Agrár – és Élettudományi Egyetem Vidékfejlesztő és Fenttartható Gazdaság Intézet

A konzulens tanszékének a neve: Vidékfejlesztés és Fenntartható Gazdaság Intézet/Vidék-és Területfejlesztési Tanszék

Kijelentem, hogy az általam benyújtott diplomadolgozat egyéni, eredeti jellegű, saját szellemi alkotásom. Azon részeket, melyeket más szerzők munkájából vettem át, egyértelműen megjelöltem, és az irodalomjegyzékben szerepeltettem.

Ha a fenti nyilatkozattal valótlan állítást teszek, tudomásul veszem, hogy a záróvizsga-bizottság a záróvizsgából kizár és a záróvizsgát csak új dolgozat készítése után tehetek.

A leadott dolgozat, mely PDF dokumentum, szerkesztését nem, megtekintését és nyomtatását engedélyezem.

Tudomásul veszem, hogy az általam készített dolgozatra, mint szellemi alkotás felhasználására, hasznosítására a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem mindenkor szellemi tulajdonkezelési szabályzatában megfogalmazottak érvényesek.

Tudomásul veszem, hogy dolgozatom elektronikus változata feltöltésre kerül a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem könyvtári repozitori rendszerébe. Tudomásul veszem, hogy a megvédett és

- nem titkosított dolgozat a védést követően
- titkosításra engedélyezett dolgozat a benyújtásától számított 5 év eltelté után nyilvánosan elérhető és kereshető lesz az Egyetem könyvtári repozitori rendszerében.

Kelt: Zenta, 2024. április 17.

Hallgató aláírása

Konzulensi nyilatkozat

Pelt Ilona hallgató Neptun azonosítója: GBIAIR konzulenseként nyilatkozom arról, hogy a diplomadolgozatot áttekintettem, a hallgatót az irodalmi források korrekt kezelésének követelményeiről, jogi és etikai szabályairól tájékoztattam.

A diplomadolgozatot a záróvizsgán történő védeésre javaslom / **nem javaslom**¹.

A dolgozat állam- vagy szolgálati titkot tartalmaz: igen nem^{*2}

Kelt: 2024. április 26.

belső konzulens

¹ A megfelelő aláhúzendó.

² A megfelelő aláhúzendó.